ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №8 (84) (жнівень)

www.lit-bel.org www. novychas. info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

ПОГЛЯД

ЗАЛАТАЯ БЕЛАРУСЬ

Алесь БЯЛЯЦКІ

Тады яму было столькі гадоў, колькі цяпер мне — 50, а мне, адпаведна, на 25 гадоў меней. Вось такая ў нас розніца ў часе, у чвэрць стагоддзя, у адно пакаленне.

Прачытаў у «Нашай Ніве» віншаванне з 75-гадовым юбілеем Юрыя Хадыкі. Юрыя Хадыку я ведаю даўно, чвэрць стагоддзя, з 1988 года — па супольнай працы ў арганізацыйным камітэце Беларускага Народнага Фронта.

Я з сімпатыяй і павагаю стаўлюся да Юрыя Хадыкі. Ён — беларускі інтэлектуал, адзін з найбольш выбітных дзеячоў у беларускім грамадскім жыцці, навуковец, доктар фізіка-матэматычных навук.

Навукоўцы-фізікі ў СССР вылучаліся вальнадумствам. Даволі згадаць акадэміка, бацьку савецкай вадароднай бомбы Андрэя Сахарава, які неўзабаве стаў адным з самых паслядоўных і цвёрдых дэсідэнтаў у Савецкім Саюзе. Партыйныя бонзы пэўны час праз пальцы глядзелі на крытыку савецкай сістэмы навукоўцамі-фізікамі, бо важнейшай для іх была ядзерная дубіна, якую яны трымалі дзякуючы гэтым «летуценнікам».

Фізік Юрый Хадыка спрыяў стварэнню балістычных ракет, якія ўздымалі ў космас спадарожнікі і з гэткай жа лёгкасцю маглі пераносіць ядзерныя зарады ў любую кропку зямной кулі. Таму Юрыю Хадыку таксама дазвалялі маленькія, бо Мінск усё ж не Масква, вольнасці. Яму з групаю аднадумцаў ласкава дазволілі стварыць у Акадэміі Навук музей старажытнага беларускага мастацтва.

У вачах камуністычнага кіраўніцтва Беларусі гэта была не малая саступка. Афіцыйная трактоўка беларускай гісторыі сцвярджала, што толькі з усталяваннем у Беларусі савецкай улады пачыналася праўдзівая гісторыя беларускага народа. А ўсё, што існавала да гэтага часу: архітэктура, мастацтва — не мела ніякай каштоўнасці і нават было шкодным для працэсу выхавання новага савецкага чалавека.

Вось жа Юрыю Хадыку з ягонымі аднадумцамі дазволілі ездзіць па зачыненых і закінутых цэрквах і касцёлах, шляхецкіх сядзібах ды збіраць старажытныя абразы, кнігі, скульптурныя выявы. Наўзамен за ракетныя распрацоўкі яму дазволілі ратаваць сваіх сланоў — парэшткі старажытнай еўрапейскай культуры.

З 1988 года Юрый Хадыка актыўна займаўся грамадскай і палітычнай дзейнасцю. Падчас росквіту БНФ напачатку 90-х гадоў ён быў намеснікам старшыні найбуйнейшай на той час палітычнай арганізацыі, якая мела на мэце ўсталяванне незалежнасці і дэмакратыі ў Беларусі. Заставаўся ён намеснікам старшыні і ў наступныя, менш спрыяльныя для дэмакратыі ў Беларусі часы, калі палітычная актыўнасць БНФ была выціснутая са сцэнаў парламенту на мінскія вуліцы.

У 1996 годзе за арганізацыю Чарнобыльскага шляху, саракатысячнай акцыі пратэсту, ён быў арыштаваны і амаль месяц галадаваў. Ведаючы характар Хадыкі, я мяркую, што калі б яго тады не вызвалілі, ён бы пайшоў да канца.

Праз чвэрць стагоддзя грамадскай барацьбы свой юбілей Юры Хадыка сустрэў у ЗША, у сям'і сына, дзе ён на час дапамагае даглядаць сваіх унукаў. Ягоны сын мае добрую адукацыю спецыяліста-міжнародніка, але сёння ён не можа знайсці працу па спецыяльнасці на Радзіме, два гады таму як выехаў у Амерыку і працуе там кіроўцам.

Мне хацелася б асабіста павіншаваць Юрася Хадыку. Мне заўсёды падабаліся ягоная ўнутраная энэргія, свабода, філасофскі склад мыслення, упартасць і паслядоўнасць у адстойванні сваіх поглядаў. Ды я не магу гэта зрабіць. Я на зоне, і Юры Хадыка ў Амерыцы.

А быў жа час, 15 гадоў таму, калі мы разам з прафесарам Хадыкам адсядзелі дзесяць сутак адміністратыўнага арышту ў адной камеры. Нас судзілі за арганізацыю праваабарончай антыфашысцкай дэманстрацыі. У камеры было пяцёра. Трое дэманстрантаў і двое падсадных інфарматараў.

Мы ляжалі на агульных драўляных «палацях» упокат, без прасціняў, матрацаў і падушак, у адзенні. Дзе елі, там і спалі. Спаў у асноўным я, а Юрась Хадыка распавядаў правакатарам лекцыі з гісторыі біблеістыкі. Прафесар Хадыка выдатна ведаў Біблію, нягледзячы на тое, што фізік, быў вернікам і адмыслоўцам у беларускай старажытнай сацыяльнай культуры. Ён умеў чытаць схаваную сімволіку беларускіх іконаў-абразоў.

Я слухаў спакойны, добразычлівы, крыху аднастайны голас Юрася Хадыкі. Ён распавядаў пра дабро і зло, пра першародны грэх і выкупленне Хрыстом. Я не мог утрымацца. Вейкі мае зліпаліся, і я засынаў лёгкім і светлым сном, праз які чуў голас барадатага Хадыкі. Ён, як біблейскі апостал, настаўляў стукачоў-грэшнікаў на шлях праўды. Такая сонная тэрапія для мяне і навучанне вераю ды праўдаю для нашых сукамернікаў працягвалася ўсе дзесяць дзён.

Я запісваю гэтыя радкі 3 ліпеня. Беларуская гісторыя сёння сціснулася яшчэ болей, чым высушаная скура, і свой адлік змушана бярэ з дня вызвалення Мінску, якое адбылося 3 ліпеня 1944 года. А за год перад тым, 70 гадоў таму, 4 ліпеня 1943 года венгерска-нацысцкія вайскоўцы выпалілі палову вёсак у Нараўлянскім раёне. Згарэла і сядзіба, у якой жыла сям'я маёй маці. Яна, сямігадовая дзяўчынка, ляжала на ўзлеску ў разоры і глядзела, як палае іхняя хата. Гэта былі самыя яркія ўспаміны яе дзяцінства. Людзі, папярэджаныя кімсьці са сваіх паліцэйскіх, своечасова схаваліся ў лесе, і мадзяры забілі толькі двух старых, якія вырашылі паміраць дома.

За вакном на тэнісным стале цокае пластмасавы мячык, на калідоры чуюцца святочныя гукі маршу. Я выходжу ў калідор і іду на ПВР, у агульны атрадны пакой, дзе стаіць тэлевізар, акварыюм, моцныя лакіраваныя лавы ды ляжыць падшыўка газеты «Звязда». Па тэлевізары паказваюць святочны парад. Праўдзівым Днём Незалежнасці я лічу 25 сакавіка, калі ў 1918 годзе была абвешчаная Беларуская Народная Рэспубліка. 3 ліпеня застанецца для мяне днём вызвалення Мінска ад фашыстаў.

Я яшчэ чамусьці думаю, што, калі пачалася вайна, у чэрвені 1941 года зняволеных у мінскіх турмах, і ўжо асуджаных, і яшчэ не асуджаных, каго не паспелі эвакуяваць, у прымежных Берасці, Гародні, Глыбокім, калоны вязняў, якія далёка не адышлі ад Менска, расстралялі. Лічбы і даты, даты і лічбы, нікуды ад іх не падзецца.

А потым я згадваю, што ўсё ж аднойчы хадзіў 3 ліпеня на парад. Гадоў з сем таму ў Мінск прыехаў мой сябра, старшыня Саюза беларусаў у Польшчы, гісторык і журналіст Яўген Вапа. Яму заманілася паглядзець парад. Мы пайшлі з ім з праспекту Перамогі на праспект Пераможцаў, былы Машэрава… Там ён убачыў калоны камбайнаў, трактароў і МАЗаў, парадныя шыхты спартовых чэмпіёнаў розных гадоў — і быў шакаваны. Ён атрымаў эмацыйны ўдар. Але найбольш уразіла яго вялізная шматпавярховая кветка, зробленая з дзяўчынак-пялёсткаў, якія зладжана выгіналіся, прысядалі, пацягваліся і ўздымалі рукі з насаджанымі на кісткі букетамі, ад чаго ўся дзявочая кветка бесперастанку варушылася і змянялася. Мабыць, дзяўчынкі былі гімнасткамі.

Працяг на стар. 11 (3) ▸

▶ «КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА»

ПАРАСОНЕЧНАСЦЬ. АЛЕСЬ ЕМЯЛЬЯНАЎ-ШЫЛОВІЧ

У серыі «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў пабачыла свет дэбютная кніга вершаў Алеся Емяльянава-Шыловіча «Парасонечнасць». Да выдання прыкладаецца дыск з песнямі Алеся.

«Алесь Емяльянаў-Шыловіч — асоба ў літаратуры не выпадковая і не новая, адпаведна і яго ўласны зборнік вершаў варта разглядаць не як шчаслівы збег абставінаў, як часцяком здараецца з першымі кнігамі маладых творцаў, а як вынік плённае працы папярэдніх гадоў, — адзначыў у рэцэнзіі на кнігу Усевалад Сцебурака. — І дадамо яшчэ — шчырасць аўтара. Заўсёды прыемна чытаць радкі, якім верыш, нават калі заўважаеш недасканаласць... Гэта асаблівa важна, бо вершы, напісаныя ў розны час, на розных этапах сталення, часта дысануюць. І чытаюцца яны толькі пры той умове, калі малады творца шчыры нават у памылках і не саромеецца быць наіўным і смешным — такім, якім быў падчас напісання верша... Упэўнены, кніга Алеся Емяльянава-Шыловіча знойдзе свайго чытача, а аўтар — натхненне для новых вобразаў і рыфмаў».

Прэс-служба ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

▶ «КНІГАРНЯ ПІСЬМЕННІКА»

ЗБОРНІК ЗАМЕЖНАГА АПАВЯДАННЯ

У бібліятэцы часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum» і ў бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» выйшаў зборнік дэтэктыўнага апавядання «Злачынства, сэр!» (выдавецтва «Кнігазбор»).

Зборнік часткова дублюе творы, змешчаныя ў дэтэктыўным нумары часопіса «ПрайдзіСвет» «Art detected», аднак уключае і новыя. Кніга складаецца з двух частак: першая, аднайменная, змяшчае класічныя і сучасныя дэтэктыўныя апавяданні, другая, пад назвай «Бясчынства, сэр!», — пародыі на дэтэктыўны жанр. У дадатку прадстаўлены два рэцэпты напісання добрых дэтэктыўных твораў. Прадмову да кнігі пад назвай «Пра бездакорнасць метаду» напісала Кацярына Мацеёўская. Укладальнік зборніка — Ганна Янкута.

Канцэпцыя зборніка «Злачынства, сэр!» грунтуецца на меркаванні, што дэтэктыўнае апавяданне — неабавязкова жанр масавай літаратуры. Для зборніка абіраліся творы, якія паказваюць дэтэктыў з розных бакоў, дэманструюць розныя эпохі і аўтарскія стылі ды аб'ядноўваюцца нетрывіяльнасцю падыходу да прахаднога, здавалася б, жанру. У кнізе можна знайсці і так званы протадэтэктыў — апавяданне Э. Т. А. Гофмана «Мадэмуазель дэ Скюдэры» (пераклад Аляксея Жбанава), у якім толькі-толькі з'яўляюцца першыя прыкметы жанру, які неўзабаве зробіцца ці не самым папулярным, і два апавяданні аднаго з бацькоў дэтэктыву Эдгара По, і класічныя творы прадстаўнікоў жанру Г. К. Чэстэртана і Э. Куіна, і апавяданне вядомага (праўда, зусім не гістарыямі пра крадзяжы і забойствы) чэшскага празаіка Карэла Чапэка (пераклад Надзеі Кахновіч), і твор амерыканца Ф. Стоктана «Панна ці тыгр?» (пераклад Юлі Цімафеевай), якое ўваходзіць у самыя знакамітыя анталогіі амерыканскага апавядання, і ўзоры сучасных мадыфікацыяў жанру: творы В. Такарчук, Д. Клугера, М. Бліні.

Раздзел «Бясчынства, сэр!» змяшчае вядомыя класічныя пародыі на гісторыі пра Шэрлака Холмса, напісаныя Б. Гартам, Р. Стаўтам, Ж. Жыраду і А. Аверчанкам, а таксама аповесць славацкай пісьменніцы Даніэлы Капітанявай «Забойства ў Жлуктаве» (пераклад Сяргея Сматрычэнкі), у якой аўтарка прымушае самых знакамітых дэтэктываў усіх часоў і народаў (сярод якіх — не толькі згаданы ўжо Шэрлак Холмс, Эркюль Пуаро, міс Марпл, Нэра Вулф, камісар Мегрэ, але і герой новага часу камісар Каломба і нават агенты ФБР Малдэр і Скалі) расследаваць загадкавае забойства ў маленькім славацкім мястэчку Жлуктаў.

Вокладку для зборніка, які ўжо можна набыць у шэрагу кнігарняў Мінска, распрацавала дызайнер Марыя Мухіна.

▶ САЮЗ

ЕЎТУШЭНКАЎСКАЯ ВЕЧАРЫНА

Магілёўская цэнтральная бібліятэка супольна з Магілёўскімі аддзяленнямі ГА «Рускае грамадства» і ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» правяла вечарыну «Дадзеныя нябёсамі радкі...», прысвечаную 80-годдзю з дня нараджэння паэта Яўгенія Еўтушэнкі.

Быў змястоўны і цікавы аповед пра жыццёвыя шляхі паэта, і асобна адзначалася, што па матчынай радні Я. Еўтушэнка паходзіць з Гомельшчыны. Гучалі вершы юбіляра ў выкананні мясцовых паэтаў Марыны Сліўко, Наталлі Кажэўнікавай і Леаніда Іскрова. Старшыня Магілёўскай ветэранскай арганізацыі Фёдар Мацькоў расказаў пра свае асабістыя сустрэчы з Я. Еўтушэнкам.

У вечарыне прыняў удзел старшыня Магілёўскага аддзялення СБП Мікола Яцкоў, які прапанаваў слухачам свой цыкл песняў на вершы Еўтушэнкі. Песні былі спецыяльна напісаныя да юбілейнай даты і прагучалі ўпершыню.

МАГІЛЁЎСКАЯ «БРАМА»

4 жніўня 2013 г. на чарговым пасяджэнні Магілёўскага аддзялення СБП яго старшыня Мікола Яцкоў зрабіў справаздачу аб зробленым за мінулы месяц.

Было адзначана, што кола грамадскіх арганізацый, з якімі супрацоўнічае аддзяленне, пашыраецца, і гэта дазваляе праводзіць сумесныя культурна-асветніцкія мерапрыемствы на высокім узроўні. Праца аддзялення знаходзіць станоўчыя водгукі на старонках абласных газет.

Старшыня рэдакцыйнай камісіі запланаванага да выдання літаратурнага альманаха Яраслаў Клімуць падвёў вынікі працы камісіі і адзначыў, што свае асноўныя задачы яна выканала і падрыхтавала матэрыялы да друку.

Адбылося абмеркаванне назвы альманаха. Па выніках галасавання літаратурны альманах Магілёўскага аддзялення СБП атрымаў назву «Брама». Напрыканцы Я. Клімуць выказаў думку, што з цягам часу і пры пэўных магчымасцях аддзяленне павінна стварыць і сваё выдавецтва — з такой жа назвай.

Ул. інф. Магілёўскага абласнога аддзялення СБП

ПЕРШАЯ КНІГА КІРЫЛЫ АНОХІНА

У «Пункце адліку» бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» выйшла новая дэбютная кніга.

Восьмым па ліку маладым аўтарам серыі стаў Кірыла Анохін са зборнікам вершаў «Асцярожна, дрэвы зачыняюцца». Кніга пабачыла свет у выдавецтве «Кнігазбор».

Кірыла Анохін нарадзіўся ў 1987 годзе ў Мінску. У 2009-м скончыў гістарычны факультэт БДУ. Пераможца фестывалю аднаго верша (Мінск, 2011).

Аўтар, як паведамляе анатацыя кнігі, нешматслоўны — ён піша не толькі вершы, але і маўчанне, у якім яны гучаць. Кірыла Анохін ведае, чым і як трэба пацерці старое, пакрытае іржой слова, каб яно ажыло і само здзівілася свайму новаму існаванню. «Асцярожна, дрэвы зачыняюцца» — гэта хутчэй заклік да ўваходу, чым перасцярога, бо нават сезонныя змены надвор'я тут робіцца цудам, якія варта перажыць разам з аўтарам.

заблукалым дзіцём
шукаючы выйсце
са свайго лядашчага
лесу
ўжо чую
як асцярожна
зачыняюцца
дрэвы

КРОПЛІ ДАЖДЖУ. МІКОЛА КАНДРАТАЎ

Трэці паэтычны зборнік Міколы Кандратава пабачыў свет у серыі «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Калі ў анатацыі да кнігі «Кроплі дажджу» пазначаецца, што аўтар працягвае «сумна-лірычнае пераасэнсаванне свету», то з гэтай думкай не хочацца пагаджацца. Бо вершы Міколы Кандратава — аўтара, які напоўніцу раскрыў свой талент ужо ў досыць сталым узросце, наведваючы суполку «Літаратурнае прадмесце», — насамрэч пакідаюць уражанне станоўчае і сонечнае. Як і сам паэт, творчая манера якога сваёй далікатнасцю і чуйнасцю да навакольнага свету нагадвае пісьмо філалагічнага пакалення. Вершы сучасныя і адначасова класічныя. Яны — нібыта спадкаемцы твораў Максіма Багдановіча. Экспрэсіянізм у XXI стагоддзі? Магчыма. І гэта прываблівае.

Над Валожынам воблакі белыя-белыя,
і між іх, аглядаючы свет,
зрэдку храмы і замкаў руіны ўтравелыя.

Страцім-лебедзем сонца плыве.
Пагдядае сюды, дзе палацы люс труюцца
праз умоўную рысу сцяны.
Залюстрэчам здаецца зямля беларуская,
у якім заблудзіліся мы.

Прываблівае чытача і тэматычная разнастайнасць — ад старажытных вераванняў і філасофіі да прысвячэнняў паплечнікам, калегам і сучаснікам. Паэтычныя формы таксама розныя — ад санэта да верлібра. Праўда, больш гарманічнае для аўтара — класічнае вершаванне. Новая кніга Міколы Кандратава «Кроплі дажджу» — прыклад паспяховага аднаўлення класічнай манеры ў нашым часе.

ВЕРАСЕНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілеі сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

01.09.1953 — Аляксандр Міхайлавіч Русанаў
09.09.1958 — Міра (Мірaслава) Янаўна Лукша
13.09.1958 — Аляксандр Канстанцінавіч Краўцэвіч
16.09.1953 — Рычард Станіслававіч Бялячыц
29.09.1958 — Уладзімір Вячаслававіч Адамчык (Адам Глобус)

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

ПОГЛЯД

ЗАЛАТАЯ БЕЛАРУСЬ

◄ **Працяг. Пачатак на стар. 9 (1).**

«Такога не ўбачыш нідзе! — у захапленні казаў Яўген, — гэта падобна на гістарычную рэканструкцыю парадаў, якія праходзілі тут, у Мінску, 80 гадоў таму». «Гэта не гістарычная рэканструкцыя, — сумна запярэчыў я. — Гэта нашае рэальнае жыццё».

А яшчэ мне хацелася б пры сустрэчы з Юрасём Хадыкам запытацца ў яго, ці задаволены ён пражытым жыццём? Юры Хадыка — амбітны чалавек. І мяне цікавіць: на ягоную думку, ці спраўдзілася галоўная мара ў ягоным жыцці? Пэўна ж, у кожнага чалавека, не прыбітага ўшчэнт жыццём, ёсць такая мара.

Юрыю Хадыку — 75, мне — 50, майму сыну — 24. Я і сам не заўважыў, як прыйшоў час, калі мой сын таксама ўжо можа задаць мне такое самае пытанне…

Працягваю пісаць далей. Я не веру ў магію лічбаў. Сёння — 4 ліпеня 2013 года, 23 месяцы, як я ў зняволенні. І што я адчуваю, угледаючыся ў гэтыя лічбы? Ды нічога. Прабыты ў зняволенні час я лічу месяцамі. Усяго па выраку суда ў мяне іх 54. Некаторыя вязні, каму да свабоды, «да званка» застаецца менш за год, лічаць днямі. А вось нядаўна «заехаў» у атрад новы «пасажыр» і «прывёз» з сабой больш за 20 гадоў. Яму, мабыць, давядзецца лічыць адбыты час гадамі.

Лічбы маюць для мяне іншую прывабнасць. Ад іх можна адштурхнуцца, як ад рачнога берага падчас купання, як ад чагосьці пэўнага і трывалага, каб паплыць на хвалях сваёй памяці, каб паразважаць.

Мне было столькі ж гадоў, колькі цяпер майму сыну, калі мы стварылі Таварыства маладых літаратараў «Тутэйшыя». Пісьменнік і інтэлектуал Сяргей Дубавец у сваёй кнізе, прысвечанай беларускаму моладзеваму дэмакратычнаму руху 80-х гадоў XX стагоддзя, назваў з'яўленне гэтага руху «гісторыяй аднаго цуду». Я не веру ў цуды паверай, але гэтым разам згодны з ім. Сапраўды, узнікненне непадкантрольных Саветам моладзевых суполак у 80-я гады мінулага стагоддзя можна лічыць за цуд. Бо перад намі, а я быў далучаны да нацыянальна-дэмакратычнай дзейнасці ў 1981 годзе, сапраўды не было амаль нічога. Камуністы ўпэўнена кантралявалі ўсе праявы грамадзянскага жыцця. Недабітыя сталіншчынай, зацкаваныя ў пасьлясталінскую эпоху, зацугляныя інтэлектуалы, мастакі, пісьменнікі былі пад пільным кантролем спецслужбаў, партыйных камітэтаў і сядзелі ў глыбокім падполлі.

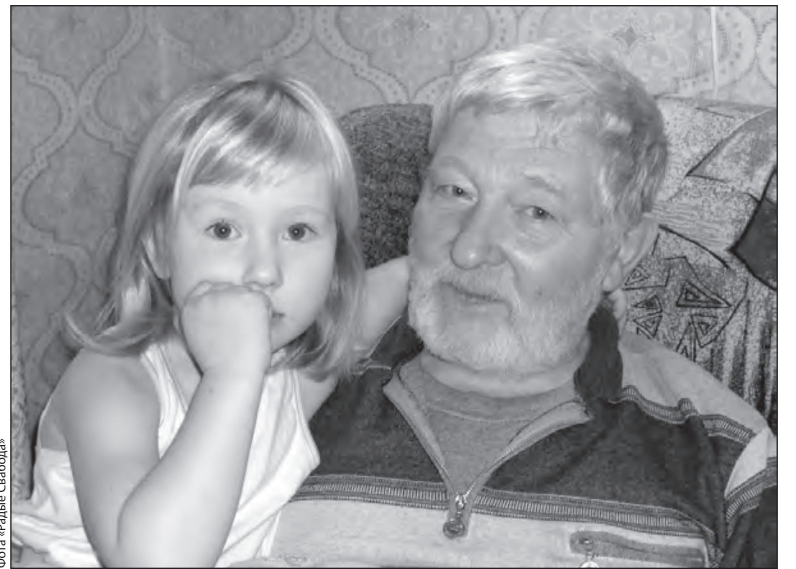
Здавалася, што мы з'явіліся знянацку, ніадкуль, як россып пралесак, якія нечакана растапілі сваім калівам глыбокі снег, што надзейна пакрываў зямлю — і пацягнуліся да вольнага веснавога сонца.

Праўда, мабыць, можна казаць, што гэты цуд усё ж быў наканаваны. Бо існавала ценькая сувязь паміж рознымі пакаленнямі свядомых беларусаў, а ў 1980-м годзе ў суседняй Польшчы выбухнула «Салідарнасць». Дэманстрацыі, акцыі пратэсту, легендарныя лідары (якія не баяліся ахвяраваць сабой ды ішлі ў турму, глухі грукат за жалезнай сцяною), падпольны самвыдат з Польшчы, гэтак званыя «бібуны», якія траплялі ў нашыя рукі, — усё гэта бурапеніла нашую кроў.

Неўзабаве і ў Савецкім Саюзе загучала нязвыклае дасюль слова «перастройка». Камуністы збіраліся перабудоўваць тое, што пабудавалі за 70 гадоў панавання, тое, што безнадзейна састарэла, забуксавала, засклізгатала і не жадала каціцца далей. Але ж мы збіраліся адраджаць! Сэсэсэраўская гаргара перабудове не падлягала. З занядбалых руінаў і зарослых пустазеллем беларускіх падмуркаў мы жадалі адрадзіць незалежную і дэмакратычную, нашую «залатую Беларусь»…

Да пабачэння. Абдымаю — Алесь.

[3–4 ліпеня 2013 г. Бабруйская калонія]

Юры Хадыка з унучкай Барбарай. 2009 год

БЫЛІЦА

ПОГЛЯДЫ НА ЖЫЦЦЁ

Віктар САЗОНАЎ

— Эх, долечка мая гаротная, — так цяжка ўздыхнула цётка Лёнька, нібыта пахавала ўсіх сваякоў адначасова. Яна акурат закончыла расповед з уласнай унікальнай версіяй пра свой няўдалы шлюб. — Пайшла б замуж за Пецьку Шылоўскага — бяды б не ведала. — Працягвала яна. — Жыла б як каралева, прыпяваючы. Сядзела б і рукой паказвала б, што каму рабіць. А сама палец аб палец не стукнула б. А то пайшла за гэтага алкаголіка, каб яму гарэлка ў горле стала, і цяпер пакутую, як прыблуда ў чужой хаце. Ніхто не паспачувае, ніхто не пашкадуе, ніхто не прытуліць, нібыта я сіротка бяздомная. Хоць у вяроўку лезь. А ён, злыдзень, кожны дзянёк лыкае. Прыходзіць дахаты чорны, як зямелька, і аніякага жыцця за ім няма.

— Што праўда, то праўда, — пачалі падтакваць ёй іншыя жанчыны, якія сабраліся на вясковай лаўцы ў гэты цёпленькі летні вечарок, які рознiўся сваёй ласкай і пяшчотай ад іх хмурых твараў.

А скучыліся кабеты, каб патачыць лясы і паскардзіцца адна другой на свой няўдзячны лёс. Часамі, ды і не так ужо й рэдка, вясковыя, ды і не толькі вясковыя жанчыны мусяць скінуць негатыў з душы менавіта такім спосабам. І можна заўважыць, колькі эмоцый яны ўкладаюць у свае прамовы. І вераць кожнаму свайму слову, нават калі ведаюць, што нахабна лгуць.

Такая моцная адмоўная энергетыка ў іх аповедах, што нават каты, якія звычайна любяць пасядзець пры людзях, ніколі не падыходзяць да такіх кампаній бліжэй, чым бачаць іх вочы. І каровы, якія вяртаюцца з пашы, стараюцца прайсці неяк бокам, а то малако гарчыць пачне, калі не прападзе ўвогуле. І нават калі не прападзе, то нехта можа атруціцца ім. І калі кату першаму нальюць — то байкі. Той не дурны. Піць не стане. Панюхае ды кінецца, як апараны, у поле ці ў лес зляцець. Адсядзіцца дзянёк-другі. Пакуль жаночыя жарсці не ўлягуцца.

З мужчынамі таксама не так страшна. Яны малака шмат не п'юць. Глыток, другі, і то толькі тады, калі не разабраліся, што там у шклянку налітае. Такая малая доза не пашкодзіць. Яны і да горшай атруты прывычныя. А што, калі дзіцяці дадуць папіць такога напою. У дзетак тады пік агрэсіі пачынаецца, як у салдат пад час псіхічнай атакі. Гэта ў лепшым выпадку. А бывае і жывот схопіць. І не праходзіць некалькі дзён, аж пакуль кот не вернецца дахаты.

Найгорш у гэтай сітуацыі тым сабакам, якія на ланцугу. Бедныя, нікуды ўцячы ад гэтай адмоўнай энергетыкі не могуць. Ланцуг не пускае, халера яго бяры. А сабакі энергетыку вельмі востра адчуваюць, амаль як каты. Толькі з той розніцай, што сабакі больш дабрадушныя, і таму намнога вастрэй успрымаюць боль ад гэтага негатыву. Яны тады выць пачынаюць, і не як ваўкі на месяц, а проста выць. У зямлю. І брэшуць не на тых, на каго трэба. А так, на ўсіх брэшуць. На ўсякі выпадак. Зусім, няшчасныя, дэзарыентуюцца.

— Ды што там гаварыць, — пусціла слязу і цётка Ганна. — Мяне, некалі, па маладосці, кавалер у сталіцу забіраў. Але ж я, дурная, не пайшла. Шчасця свайго не ўгледзела. Тут засталася. Так і пражыла жыццё ў хляве. То свіней кармлю, то за каровай прыбіраю. Ужо і ручак не чую. За што ж мне лёс такі! Хто ж так награшыў, што ўсё жыццё маё ў клопатах прападае. А жыла б у сталіцы, бяды не ведала б. Ні табе соткаў, ні табе агароду. І ванна ёсць, і дзень працоўны. Адпрацавала — і ў рэстаран схадзіла. Ці ў тэатр. У кіно можна. Або ляжы сабе ў хаце, ногі задзёршы, і глядзі тое кіно па тэлевізары.

— А мне, думаеце, лягчэй, — паківала галавой кабета з суседняй вёскі. Яна сюды да сваякоў прыходзіла, ды і прызямлілася на лаўку да мясцовых жанчын. Вельмі ж ёй тэматыка размовы спадабалася. Можна было выплакацца, як у дзяцінстве з-за неатрыманай ад бацькоў цукеркі. — Тая праца ў мяне ўсе жылы павыцягвала, усе сокі павыпівала. А ўсё працаваць трэба і трэба. І канца і краю не відаць.

І так жаласна жанчыны свой лёс вымалёўвалі, што маленькі хлопчык, які гуляў побач і ўсё чуў, зарумзаўся слязьмі — як вылуплены бацькоўскай дзяжкай. Так яму тых кабет шкода стала, што маленькія грудзі ледзьве не разарваліся ад такой несправядлівасці лёсу. Бо ведаў многіх гэтых жанчын як вельмі мілых і добразычлівых. Неадночы яны яго частавалі цукеркамі і тартамі свайго вырабу. Цацкі давалі. А тут такая бяда ў кожнай, што хоць завый, як тыя сабакі. У зямлю.

Узяў ён сваю машынку за вяровачку і паплёўся да дзеда за супакоем.

Дзед толькі ўсміхнуўся і нават работы не спыніў. Касу кляпаў.

— Ты думаеш, унучак, што жонка Пецькі Шылоўскага, пра якога тут цётка Лёнька шкадавала, на мужа не наракае? — сказаў ён неяк проста, але вельмі даходліва. Так, што кожнае слова хацелася слухаць і запамінаць. Зусім не так, як жанчыны гаварылі. — Наракае яшчэ больш, чым Лёнька на свайго. Кляне на чым свет стаіць. Сам чуў неаднойчы, — сцвердзіў ён. — Ці, можа, думаеш, што ў сталіцы бабы толькі па тэатрах ходзяць і іншага занятку не маюць? Ды некаторыя з іх і не ведаюць, дзе тыя тэатры і рэстараны знаходзяцца. А каторыя і ведаюць, дык шчасця ім гэта не прыбавіла. Яны так, як і нашы, на лёс наракаюць. Не ўсе, канечне. Як і ў нас не ўсе. А толькі тыя, што мазгоў не нажылі за жыццё.

Ты яшчэ маленькі, і цяпер не зразумееш, — гаварыў далей дзед. — Але як не забудзешся, што табе кажу, і пасля ўспомніш, то шмат табе гэта дасць. Запомні раз і назаўсёды. Жыццё не павінна быць лёгкім, а лёс добрым. Як убачыш лёгкі лёс і добрае жыццё — уцякай адтуль як ад чорта. Бо як усё лёгка і проста, то сэнс чалавечага існавання губляецца. Ніхто не ствараў бы чалавека, каб ён толькі цешыўся з жыцця. Так толькі псіхі робяць. Чалавек не для таго створаны, каб адбаляваць жыццё, як на вяселлі алкаголік. У цяжкасці лёсу і ёсць яго вартасць. І трэба мець вялікую смеласць, каб прачынацца раніцай, бо кожны дзень насычаны хцівасцю і зайздрасцю, подласцю, спакусамі ды іншымі цяжкасцямі, якія чалавек мусіць пераадолець, бо менавіта для гэтага і створаны. Лёс мусіць быць такім, і толькі такім, які ёсць. Таму не маркоцься з нічога, бо нічога не зменіш. Лёс змяніць немагчыма, але можна змяніць свае погляды на жыццё. А падарункаў у жыцця не менш, чым праблем. І як яно табе іх даваць будзе, не адмаўляйся. Каб потым, як гэтыя кабеты, не наракаць на лёс.

АПАВЯДАННЕ

ЦЫДУЛКА БОГУ

Мікола ІЛЬЮЧЫК

Сцяпан сядзеў у кабінеце ўрача анкалагічнага дыспансэра. Прайшло два тыдні, як ён пакінуў вёску і не па ўласнай волі апынуўся ў горадзе. Лета. Столькі працы, а ён ляжыць тут лежма! Ды каб балела сапраўды што. Патэлефанавалі з амбулаторыі і паведамілі, што нейкую пляму на лёгкіх заўважылі. Трэба ж таму здарыцца. І не хварэў амаль ніколі, але ж рэнтген гэты мусова ўсім праходзіць. Прайшоў вось. Не было клопату…

Доктар корпаўся ў нейкіх паперках, разглядаў здымкі, на якіх Сцяпан бачыў толькі хрыбетнік і рэбры, пэўна ж, ягоныя. Доктар напэўна бачыў нешта яшчэ, але пакуль не прамовіў ані слова. У доктара быў дрэнны настрой, ды і пахла ад яго ў гэтую раніцу першага на тыдні працоўнага дня не толькі парфумай. Спрактыкаваным вокам Сцяпан заўважаў тыя цяжкасці, з якімі змагаўся доктар, і ведаў дакладна — яму патрэбна тэрмінова пахмяліцца. Але хто ён такі, каб прапаноўваць такое паважанаму чалавеку. Хлопцы з палаты бегалі ў краму і ціхенька папівалі віно і нават гарэлку, але Сцяпан вырашыў для сябе, што не будзе ўжываць. Лячыцца — дык лячыцца.

— Як там Ганна адна? — падумаў ён.

Учора званіла, але Сцяпан так расхваляваўся, што нават не спытаў, ці дала што дзецям з пенсіі. Не захацелі жыць у вёсцы. Кватэры пабудавалі, а колькі гадоў той крэдыт вяртаць прыйдзецца? Тэлефон вісеў у фае. Там заўсёды шматлюдна, і Сцяпан саромеўся размаўляць, толькі коратка адказаў на пытанні жонкі.

Доктар пракашляўся ў кулак, нібыта адводзячы Сцяпана ад сумных думак, і нарэшце ціха прамовіў:

— Так, Гаўрылевіч, буду казаць шчыра, чалавек вы дарослы, век пражылі на свеце…

«Які ж то век, шэсцьдзясят два гады толькі, — падумаў Сцяпан, — у палаце мужыкі газету чыталі, дык нейкая бабенцыя недзе з Японіі сто трыццаць другі дзень нараджэння адзначыла. Вось гэта век».

— Дык вось, — працягваў доктар, — хвароба ваша невылечная, і засталося вам… нават не ведаю дакладна… можа, месяц, а можа — два. Я магу прызначыць вам хіміятэрапію, але гэта ўсё дарэмна. Хіба што яшчэ нейкі месяц… Але ці варта? Бо ад хіміі вас будзе ўвесь час ванітаваць, застанецеся без валасоў. А колькі праблем і нязручнасцей будзе для сям'і! Жонка, пэўна ж, карову апошнюю прадасць, каб падтрымліваць вас. А што потым? Як яна будзе?

— І што, ужо нічога нельга зрабіць? — Сцяпан не пазнаў свайго голасу.

— Нічога, вы неаперабельны.

Незнаёмае слова балюча шкрабанула недзе ўнутры.

— І што мне рабіць? — з несхаваным хваляваннем спытаўся Сцёпа, мацаючы па кішэнях. Цыгарэт не было. Ён кінуў курыць у першы ж дзень, як трапіў сюды. Здаровы сэнс падказваў яму: лячыць лёгкія і курыць — гэта несумяшчальна.

— Мне шкада, але апошняя стадыя… Я магу даць вам накіраванне да псіхолага, але, мая вам парада, едзьце дадому і жывіце так, як жылі да гэтага. Як кажуць, колькі Бог прызначыў…

Гарачы камяк падступіў да горла, а там, у грудзях зрабілася пуста і холадна.

— Гаўрылевіч, вам што, дрэнна? — спытаў доктар.

Сцяпан аж скалануўся ад ягоных слоў.

— Не, усё нармалёва, усё добра, — ледзь чутна адказаў ён.

Якое ўжо тут дабро? Мне толькі 62. Як яны будуць без мяне? Ганна, дзеці? Неяк жа будуць…

— Дзякуй вам, бывайце, — прамовіў хворы і выйшаў у калідор.

Так, менавіта «бывайце», а не «да пабачэння». Сцяпан сам не заўважыў розніцы. Стала цяжка дыхаць. Прысеў на чорную дэрмантынавую лаву. Неяк змрочна ў гэтым калідоры, трэба на вуліцу, там паветра, там сонца, там святло...

У бальнічным двары ярка цвілі кветкі. Сцяпан не ведаў іх назваў, кветкі — ды і ўсё. Над рознакалярован клумбай завіхаліся матылькі і некалькі пчолак шчыравалі ў сваёй штодзённай руплівай працы. Сцяпан пастаяў ля кветніка. Думкамі поўнілася галава. Як жа яны без мяне? Як будзе з тымі крэдытамі? Хто ім дапаможа? І маленькаму Стасіку абяцаў, што на канікулах, у касавіцу возьме ўнука з сабой. Збіраліся ўюноў налавіць. Мабыць, тая канава, што ля ягонай сенажаці, ужо зусім перасохла. А ў гразі ўюноў здабыць зусім проста. Не трэба і кашы ладзіць. Капай рыдлёўкай, ды і толькі. Але трэба вяртацца дадому, будзе ўжо што будзе, як казаў доктар — што Бог дасць.

Сцяпан вярнуўся ў палату і стаў збіраць свае пажыткі. У палаце быў толькі Васіль Пялюк з суседняй вёскі. Астатнія, мабыць, на нейкіх працэдурах ці так сабе бадзяюцца па бальнічнай тэрыторыі.

— Бывай, Васіль! Дамоў еду, — Сцёпа працягнуў руку на развітанне.

— Што, вылечылі ўжо?

— Вылечылі. Паеду.

— Ну едзь, дома ўсё роўна лепш.

— Дык я пайду? — з сумам вымавіў Сцёпа.

— Ідзі, ідзі з Богам!

Сцяпан шпарка выйшаў з бальнічнага двара і пакрочыў да вакзала. Апошнія словы Васіля як свярдзёлкі круціліся ў галаве. Ужо можа з паўкіламетра прадыбаў, а яны так хутка паўтараюцца: «Ідзі з Богам, ідзі з Богам…». А дзе ж той Бог? Ды і ці патрэбна ведаць Яму пра нейкага Сцёпку Гаўрылевіча?

Сцяпан прыгадаў, што ў царкве быў толькі аднойчы. Нічога не зразумеў, што там гаварылася. А яшчэ пах. Ці то ад ладану, ці ад згарэлых свечак стала моташна. Як адурманены, выйшаў тады на царкоўны ганак. А на вуснах яшчэ доўга заставаўся той непрыемны смак, а пах трымаўся на вопратцы некалькі дзён.

Ці патрэбен я таму Богу? Я ж нават нейкага хлапчука, зусім падлетка, выгнаў з хаты, калі той прыйшоў з пакункам нейкіх кніжак і лапатаў падвыпіламу Сцяпану нешта пра Бога, пра Ягоную любоў да ўсіх людзей. Юнак тады ўжо з парога зноў паўтарыў: «А ўсё ж Ён любіць вас!», і палажыў на стол невялікую кніжку. На сіняй вокладцы залатымі літарамі было напісана «Новы запавет». Якая любоў, які запавет?! Хацеў шпурнуць тую кніжку ў печ, ды Ганна выхапіла з рук. Потым бачыў, што ляжыць тая кніжка ў шуфлядзе стала. Але ў рукі так і не ўзяў ніколі.

Сцяпан прайшоў два кварталы ад бальнічных карпусоў і прысеў на вулічную лаўку, што стаяла ў цяньку пад вялізнай бярозай. Гнуткае голле старога дрэва амаль дакраналася да ягонай галавы. Пад струменямі лёгкага ветру калыхалася голле, і Сцёпу падалося, што бяроза гладзіць яго. Нібыта ён малы, пакрыўджаны хлопчык, а побач матуля. І гэта яе цёплая рука гладзіць яго па бялявых валасах...

Колькі часу прайшло — Сцёпа не ведаў. Трэба ісці далей. Дадому… Падняў пакет. У ім некалькі сістэм для кропельніц ды з дзясятак шпрыцоў, што засталіся ад ягоных бальнічных прызначэнняў. А яшчэ пухнатая медычная картка. У ёй рознымі, але аднолькава неразборлівымі почыркамі былі запісаны ўсе Сцяпанавы балячкі, аб якіх і сам не ўсё ведаў. Вось, узгадаў пра іх — і зноў стала сумна. Дадому! Толькі туды. Паскорыў крок. Павярнуў на скрыжаванні за нейкім каменным гмахам. Нечаканае сонца, што паліла ва ўсю моц, балюча разанула па вачах. Аж зажмурыўся. Зноў павяла галава. Гэта пасля бальніцы, — супакойваў сябе Сцяпан. — Звыкнуся неяк.

Калі зрок прыстасаваўся да яркага святла, заўважыў вялізны будынак з чырвонай апаленай цэглы, што нейкім вострым трохкутнікам уразаўся, як падалося Сцяпану, у самае неба. Над жалезнай брамай было напісана: «Бог любіць цябе». Што гэта? Мабыць, царква нейкая.

Ён стаяў нерухома і разглядаў, здавалася, кожную цаглінку, кожны круценік на металічнай агароджы. Нечакана ён заўважыў невялікую скрынку, вельмі падобную на паштовую. На ёй маленькімі літарамі было напісана: «Вашыя патрэбы».

Сцёпа задумаўся. Бог любіць мяне. Чаму менавіта мяне і за што? Калі я нават у бальніцы не ўзгадваў Яго, не звяртаўся да Яго. Хутчэй да д'ябла. Нават з ужываных кропельніц навучыўся рабіць такіх пластыкавых чорцікаў. Раздаваў усім гэтыя самаробныя бальнічныя цацкі. А сябе цешыў, што ачуняю, што паеду дадому здаровым… За што мяне любіць? Звычайны чалавек, які пражыў усё жыццё ў вёсцы, пракорпаўся ў калгасе і на ўласнай гаспадарцы. Так большасць жыве…

Думкамі поўнілася галава. Здавалася, што ўнутры там ажно закіпае. Сцяпан шэрай насоўкай абцёр пот з ілба.

А яшчэ скрынка гэтая. Тут тысячы людзей праходзяць, і ў кожнага столькі патрэб, што яна павінна была ўзарвацца ад цыдулак. Але ж не трэснула. Хтосьці ж іх вымае, нехта ж чытае…

Сцяпан рашуча дастаў з унутранай кішэні пінжака аўтаручку, а з пакета медыцынскую кніжку. У самым канцы гэтага пухнатага медычнага самвыдату было некалькі чыстых лістоў. Вырваў адзін і хуценька напісаў: «Я хочу жыць. Сцяпан». Перагарнуў паперчыну напапалам і, азірнуўшыся па баках, хуценька апусціў у скрынку. Яшчэ раз узняў вочы туды, дзе яркі надпіс зноў нагадаў, што Бог яго любіць, і шпаркай хадою пакрочыў далей.

Вось і вакзал. З раскладу даведаўся, што наступны аўтобус амаль праз гадзіну. Непрыемна засмактала ў жываце. Звычайна ў гэты час чырванашчокая Света з харчблоку прывозіла ў палату свой вазок і карміла хворых абедам…

У вакзальным буфеце невялікая чарга. Сцяпан расшпіліў кішэню на грудзях. Ганна прадугледжана прыкалола да кашулі вялікую шпільку і параіла:

— Заўсёды зашпільвай грошы, бо як не ўкрадуць — то згубіш.

Браў з сабою амаль усю пенсію за мінулы месяц. Крыху патраціўся: шпрыцы, сістэмы, шакаладка медсястры…

— Эх, было-ні было, — амаль услых прагаварыў Сцёпа, — усё ім ды ім. Хоць напаследак пашыкую, куплю чаго смачнага, хоць і дарагога.

Замаўляў усё, што вочы бачылі. Нават дзве бляшаначкі ікры: чырвонай і чорнай. Грошай акурат хапіла. Сцёпа нават падумаў, што і не хопіць на ўсе прысмакі. Хацелася пакаштаваць усяго таго, што не дазваляў сабе ніколі. Еў з такой асалодаю і апетытам, быццам у апошні раз. Ікра не спадабалася. Ну і што ў ёй такога, — думаў Сцёпа, — селядзец селядцом, дарма што дарагая, не дакупіцца. Напаследак з'еў шакаладку і некалькі маленькіх піражных. Ледзьве падняўся з-за стала.

У аўтобусе прабіла на сон. Ці то ад доўгай хады, ці то ад ежы — адчуваў стому ва ўсім целе і нейкую млявасць у галаве. Прачнуўся тады, калі забразгалі дзверы аўтобуса на першым вясковым прыпынку. Ягоны другі, апошні…

Жыць як жыў. Жыць — і ўсё. Так казаў доктар, з тым цалкам пагадзіўся і Сцяпан…

Мінула касавіца, выкапалі бульбу, прыбраліся на палетках. Хутка пакровы, а потым і зіма. Вясною зноў сеяць, саджаць бульбу. Звычайнае вясковае жыццё…

Сцяпан зноў у анкалагічным дыспансэры. Запрасілі на абследаванне. Прайшоў год, як выпісалі дадому жыць, проста жыць, колькі прызначана. Ужо не было трывогі, страху, роспачы і адчаю. Усё засталося недзе там, ля чырвонай будыніны ў той сонечны летні дзень.

— Гэта неймаверна, — доктар прыцмокваў языком, разглядаючы новыя рэнтгенаўскія здымкі, — неаперабельная пухліна ў апошняй стадыі знікла! Скажыце, калі ласка, што вы прымалі?

— Ды нічога не прымаў, проста жыў, — стрымана адказаў Сцяпан.

— Я напішу пра вас, Гаўрылевіч, пра гэты выпадак у медычны часопіс. З вамі ніхто не размаўляў аб вашай хваробе? Вы нікуды больш не звярталіся? Ніхто пра вас нічога нідзе не пісаў? — доктар забегаў па кабінеце, і Сцяпану падалося, што пытанні не скончацца ніколі.

Загадчык аддзялення зноў і зноў сыпаў пытаннямі, а здымкі перыядычна разглядаў то ў святле лямпы, то ў прасвеце аконнай шыбы. Сонейка ззяла ва ўсю моц, здымкі трымцелі глянцам, і сонечны зайчык радасна забегаў па сценах кабінета.

— Неймаверна! Ну дык што, нічога не прымалі, ніякіх лекаў і ніхто пра гэта не ведае, ніхто нічога не пісаў?..

— Я пісаў… цыдулку Богу пісаў…

— Што, што вы сказалі? — доктар не пачуў Сцяпанавых слоў і толькі зноў тараторыў, — я абавязкова напішу, вы цалкам здаровы, няма пухліны!.. Гэта неверагодна…

ВЕРШЫ

ШЫБЕЛЬНАЯ ГАРА

Уладзімір МАРОЗ

Трываласць

Заглушыць яго хочуць — маленне аб родным аб краі,
Папіхаюць туды, дзе жаданага шляху няма.
На адхоне ўтрымацца, бо Ён не даруе адчаю,
Калі ўсё ж паддамося на цемры падступнай падман.

Не бясхатнікі мы, не вандроўнікі — проста паэты,
Нас не трэба шукаць на зняменні расстайных дарог.
Не бяззбройныя мы перад жорсткім бязлітасным светам,
Наша сіла — любоў, аб якой запаветаваў Бог.

Мы нагамі ўраслі ў жыццядайную ніву Айчыны,
Аніхто з чужаніцаў не зможа парваць карані.
Хваласпеў аб радзіме нябесную браму адчыніць,
Насланнё ад ліхога згарыць у пякельным агні.

Цераз словы літання аб любай святой Беларусі
Запавет зберажом, не парвецца гісторыі ніць.
Устаім на адхоне ў шалёным вякоў пераtрусе,
Нашу хату давершым і будзем шчасліва там жыць.

Каля краю

Здаецца, ёсць інакшае жыццё,
Дзе людства свет трымаецца на праўдзе,
Дзе годнасці трывае пачуццё,
І па любові ўсё, а не па звадзе.

Дзе рай зямны, змястоўе добрых спраў,
Праз дзён смугу што бачны ледзьве-ледзьве.
Такіх дзівосных незямных праяў
Карціць вачыма хоць аднойчы згледзець…

Ахамяніся, брат, самападман,
Не лепшыя для сэрца тыя лекі.
Яны душу не вылечаць ад ран,
Бо людзі ўсюды сутнасць чалавекі.

Бо ўсюды тло, нязбыўнасць і адчай,
Быццё зямное нахіляе долу.
І не суцішыш сум — перачакай,
Дабяражы ў душы агеньчык кволы.

Агеньчык той, узвышанай любві,
Якой імкнеш засмяглаю душою.
Яе надзеяй, верай наталі,
Тады і будзе іншасвет з табою.

Воля і няволя

Няволя й воля — стан душы.
І ўсё, і болей анічога.
Яны ніяк не спарышы
Спаміж дарункаў пана Бога.

Яны — два берагі ракі,
Калі з жыццёвае праявы.
І выбар ёсць якраз такі:
Твой бераг левы а ці правы?

Куды нарэшце даплывеш,
Такой і выспеліцца доля.
Усё ў душы тваёй найперш —
Ці будзе воля, ці няволя.

Шляхетны вобраз

Уладзіміру Караткевічу

Праз тлум стагоддзяў адчуваю роднасць
З вольналюбівым племенем сваім.
Шляхетны вобраз — вочы ў вочы годнасць,
Астатняе развеецца, як дым.

Спрабуюць люта кожны раз нязводнасць
Да скону звесці — чуйся нежывым.
Але мы зноў адшукваем зыходнасць,
Нагамі цвёрда на зямлі стаім.

Бо калі хочаш звацца чалавекам,
А не рабом, атрэп'ем, недарэкам —
Трымай высока свой шляхетны гарт.

Даўмееш сэнсу словаў «маю гонар»,
Жыцця й любові запалае горан —
Такія справы, мой шаноўны брат.

Шыбельная гара

Шыбельная гара — мясціна па дарозе з Івацэвічаў у Косава. Знікла недзе ў 50-х гадах мінулага стагоддзя — цяпер тут калгасныя палеткі. Засталася толькі ў народных паданнях.

Патрапляеш гары, дый угору
Узбіраешся сцежкай лясной.
Неспазнанасць сасновага бору
Таямніцаю перад табой.

Спрэс нястромкія горнія сосны,
Пакручастасць разлеглых галін.
Часу повязь нябачныя кросны
Рупна ткуць праз імгненнасць хвілін.

Да мінулых часоў у адведкі
Гэта повязь цябе прывядзе
І запіша ў маўклівыя сведкі
Скутку злога ў святой барацьбе.

Каліноўскага воі-паўстанцы
Тут караныя горлам былі.
З соснаў шыбельні — рады старацца!
Вось вам воля на вашай зямлі!..

Памяць светла ўзышла абразамі —
Храмам смутку паўстала гара.
Не забудзем вас, мы разам з вамі,
Беларусі надыдзе пара.

Абразкі потым з дрэвам зрасліся,
Ледзь відаць у шурпатай кары.
Дух свабоды гартуецца ў высях,
Стануць зноў у шыхты змагары.

Для таго ад мінуўшчыны позвы,
Толькі чуйна настройвай свой слых.
Зацьвярдзелыя смолы як слёзы —
Плача маці па дзецях сваіх.

Чырвоны радок

Радок чырвоны новага жыцця
Даверыш рупна аркушу паперы.
Усёй душою прагнеш адкрыцця
Любові вечнай, шчырасці і веры.

Але наўсцяж самота небыцця,
У новы свет зачыненыя дзверы.
Знік першародны водар пачуцця,
Час ненадзейны, прыцемкавы, шэры.

Праз кола дзён на згубу не зважай,
Ары і сей, твая такая доля,
І дачакаеш — вырасце ўраджай.

Дзе светлы край, на ростанях дарог,
Наўзбоч згрызот, сумненняў і трывог
Цябе спатольна перастрэне воля.

СІМФОНІЯ І ЛЁС

Фелікс БАТАРЫН

* * *

Асфальт нагрэты мноствам ступакоў,
Прагнуты пад цяжарам мнагалюддзя.
Экраны і мембраны словаблуддзе
Струменяць на галовы працякоў.

На свяце пераліўстых вітрын
Нахабна разгулялася машэнства,
Бязвер'е ў храмах правіць набажэнства,
Памыямі змывае хамства грым.

Гляджу вакол сябе: а дзе ж народ?
Яго даўно змяніў аморфны соцый…
І як яшчэ штодня ўзыходзіць сонца
І поры года захавалі ход?!

2013

Я той, каго няма

Я той, каго няма —
Прысутны ўсюдыісна.
Калі ваш дом — турма,
Я ў ім надзеяй бліснy.
Як Рым паўстане новы,
Не кіну вас ільвам.
Не клятву, але Слова
Хачу прынесці вам.

А вы сярод драбніц
Загрузлі ў шэрым друзе.
А ваш шаман бубніць,
Танцуючы па крузе.

Вішчыць і заклінае
І грозіць ваш шаман,
Паходняй асвятляе
Смуродны ваш шалман.

Пакутуючы, ўсе
Зжыліся вы з пакутай,
Памалу, пакрысе
Прапахлі скрозь цыкутай.
Ланцуг вам як не цісне,
І пэўна нездарма
Прысутны ўсюдыісна
Я той, каго няма!

2013

Калыханка

Бог начной цішы пару
Ўсталяваў на свеце.
Шэпча дожджык шыферу
Казку па сакрэце.

У вільготнай цемрадзі
Пахне мокрым бэзам.
З вечара ў куце прадзе
Павучок-гарэза.

Нітачку чароўную
Дбайна выпрадае,
Дзеўку чарнабровую
Ў вэлюм апранае.

Пара заручаецца.
Госці дораць краскі.
Казка тут канчаецца,
А далей — не казка.

Спі, дзіця!

2013

Парвалася струна

Парвалася струна —
І музыка памерла.
А хтосьці не стрываў:
Здалі, напэўна, нервы.

Крык цішыню працяў
Смяротны (як здалося),
А потым быў працяг
Сімфоніі і лёсу.

У скрыпача запас
Быў невычэрпны струнаў.
Жыццё адно ж у нас
З канечнай прорвай трунай.

Мы струнаў залатых
Сваіх не ашчаджаем.
А хто нас жывіць, тых
Мы проста ў сэрца джалім.

І ядам мы сваім
Атручаныя ўрэшце,
Збіраем жменяй дым
І маем змрок у рэшце.

2013

Танга

Старога танга наплывае
Матыў шчымлiва-агнявы.
Шукальна залу аглядаю.
І раптам… Божа! Гэта ж Вы!
Усхваляваны, запрашаю,
Вяду няўпэўнена я Вас —
І шэры попел узмятаю
Кастра, які даўно пагас.

Танга!
О, наша танга залатое!
Танна
Вярнуць не зможам танга тое,
Бо нота кожная
Цэлым лёсам аплачана
І шматночна аплакана
Душой наўзрыд.

Навошта гэтая сустрэча,
Галавакружнасць гэтых па,
Калі гады прыгнулі плечы
І астудзілі сэрцаў пал?
У абаіх даўно збылося,
Што збыцца мела і змагло.
Аддаўшы зерне ўсё, калоссе
Перабуцвела ўжо на тло.

Танга!
О, наша танга залатое!
Танна
Вярнуць не зможам танга тое,
Бо нота кожная
Цэлым лёсам аплачана
І шматночна аплакана
Душой наўзрыд.

2013

АПАВЯДАННІ

БЕЗ ЧЫТАЧОЎ

Таццяна БАРЫСІК

Кропелькі

Маладым змагарам за ўраджай прысвячаецца.

— Ну, унучка, адпачыла з дарогі, то падымайся, трэба жукоў пырскаць, — нечакана пабудзіў мяне бабулін голас.

Утаропіўшыся, гляджу на сонечны праменьчык, што прабіваецца праз шчыліну аканіцы, і прыгадваю: маці сёння, выпраўляючы мяне ў вёску, казала аб тым жа.

Упершыню ў сваім шаснаццацігадовым жыцці жукоў труціць — справа адказная! Падхопліваюся, нацягваю спартовыя нагавіцы, латаную дзедаву кашулю, павязваю хустку жоўтую з сiняватымі плямамі ад чарніцаў. Узуваю ногі ў бацькавы гумовікі сорак другога памеру. Цяжка ногі валачыць. Але нічога не зробіш, іншага нямашака. Так, пальчаткі, атрута... Хаця б нічога не забыцца.

На сотках мяне чакае знаёмая цынкавая выварка з вадою. Аб край разбіваю ампулы. Цяпер яны плывуць па вадзе, нібы самалёцікі ў небе, пакідаючы за сабой бялюткія сляды. Перамешваю ваду трэскаю, і ў выварцы ўтвараецца маленечкі атрутны вір.

Іржавая даёнка налітая да паловы, на тры баразны павінна хапіць. Адшукваю леташнюю, аблітаную павуццём бярозавую мяцёлку і, куляючыся качанём, крочу па роднай зямельцы. Клятая даёнка рэжа руку, часам вадкасць булькае і пляскае мне на боты. Рухамі старажытнага сейбіта з падручніка гісторыі я раскідваю па наваколлі пырскі казюрчынай смерці. Усё макрэйшымі робіцца картаплянік ды калашыны нагавіцаў. Вясёлкавым ззянем пераліваюцца на зялёных лісціках атрутныя кроплі. Мае ворагі — чырвоныя, паласатыя — спелымі ягадкамі падаюць долу. От, бляха! У вока трапіла гадасць гэтая! Пячэ няможна! Хуценька лячу дахаты. Ратуюся халоднай вадзіцай. На стале ляжаць сонечныя акуляры. Ну ўсё, у акулярах мне нічога не страшна. Зараз я вам, паганцы, пакажу! Ізноў да змагання! Не можа таго быць, каб я не перамагла…

На дзясятай баразне ўжо не куляюся, а цягнуся. Ледзьве падымаю ногі й даёнку. Боты ўдвая цяжэйшымі зрабіліся, спіну ломіць, рука сама сабой калоціцца дробненька. Два камары адначасова за шыю і лоб укусілі. Не пачуваешся аніяк, на пальчатках атруты ўсё болей.

Астатнія барозны амаль прапаўзаю. На двары звечарэла. Хмара невядома адкуль насунулася. Хаця б не дождж, а то ўся работа кату пад хвост…

Рэшткі вадкасці выліваю на калгаснае жыта. Так дарослыя заўсёды рабілі, каб нашыя куры не патруціліся. Гонарам поўніцца душа. Няхай сабе ногі, рукі мокрыя, брудныя, але затое зрабіла, не горай як у людзей. Не з'ядуць жукі бабінай картоплі.

Тэпаю на вуліцу, сядаю на лаўку.

— Ты што, малая, ідзі мыцца! Скідай адзёжу етую к такой матары. І сто грамаў выпей. А

то назаўтра не падымешся. Мы вунака праз етае пырсканне два дні качаліся і рыгалі! — вучыць жыццю суседка.

Мыюся на двары вадою з ночвы. Гаючыя струменьчыкі бягуць па стомленых нагах, плячах. Укруціўшыся ў вялізны мультановы халат, увальваюся ў хату. На гадзінніку палова на адзінаццатую.

— А маё ты дзіця, намучылася, — гэта ўжо бабуля спачувае.

Сядаю да стала. Наліваю чарку, каб уранні здаровенькай прачнуцца. Заядаю разлезлымі макаронамі. Над вухам спуджаная муха бзыкае. Шчокі расчырваненіся. Па тэлевізары кіно пра гішпанскую прынцэсу паказваюць. Знадворку, вось паскудства, дождж пачынаецца. Па даху, па слівах ужо лупіць.

Марныя пакуты мае. Навошта рвалася, дурніца! Каб яны павыдахлі ўсе — і жукі і прынцэсы! Заплакаць не маю моцы, млявасць і сон апаноўваюць мяне.

Шэры начны матылёк упарта б'ецца аб шыбу. На дне чаркі высыхаюць рэшткі самагону, апошнія кроплі майго дзяцінства.

Без чытачоў

— Люблю я Амара Хайяма, яго рубаі! «Уж лучше голодать, чем что попало есть…», — натхнёна прамаўляў хрыпаты голас пасярод вясковай вуліцы.

На хвіліну мне падалося, нібы я знаходжуся на пасяджэнні літаб'яднання ці на лекцыі па замежнай літаратуры. Але п'янкі пах бэзу ды павалены плот насупраць імгнення вярнулі да рэчаіснасці. Не, гэта не ўніверсітэт і не карпаратыў у рэдакцыі. Мы сёння на нашых сотках талакой бульбу садзілі. Потым, як належыць, пілі магарыч. Папаліць і адпачыць ад мінібанкету выйшлі на свежае паветра. І прыхільнік Амара Хайяма не спіты выкладчык-філолаг, не пазаштатны аўтар раёнкі, а адзін з нашых дабраахвотных памочнікаў Міша — ці-то бульдазерыст, ці-то трактарыст па спецыяльнасці, майстар з залатымі рукамі і гэткай жа душой — апошняя надзея пенсіянераў.

У маладосці пад час вайсковай службы або мо на цаліну з'ехаўшы, ён апынуўся ў Казахстане. Пасля вярнуўся на бацькаўшчыну. Сям'і сваёй не мае, жыве на цётчыным лецішчы без сталай працы, з казахскім грамадзянствам і дыягназам сухоты. П'е, паліць і чыфірыць. З горада да яго шчэ дзядзька прыязджае — чырванатвары здаравец з наборам гэткіх жа шкодных звычак, але зусім адрозным характарам. Міша працавіты і чулы, дзядзька — гультаяваты і нахабны аматар дармаўшчыны. Цётка звычайна перадае сала ці масла. Але ўвесь харч імгненна прадаецца і прапіваецца. Да таго ж хітры дзядзька мае звычку цягацца за пляменнікам па заробках як бясплатны дадатак.

Крыху глынуўшы для настрою, Міша йдзе працаваць. Дзядзька ж часцяком спасылаецца на кепскае самаадчуванне, імкнецца прылегчы — і праз якую хвіліну храпе як пшанічку прадаўшы!

Не, вы ж хаця не падумайце! Нашыя мясціны славутыя не толькі Мішам і ягоным сваяком. У вёскі багатая падзеямі мінуўшчына, спрадвечныя традыцыі, вось толькі людзей амаль няма. Усяго восем-шаснаццаць чалавек у залежнасці ад сезону. Сярод іх ёсць, канечне, і былыя настаўнікі, заатэхнікі, ударнікі працы, але ўсім ім пад восемдзесят ці за восемдзесят. Міша ж тут не толькі самы малады (няма й пяцідзесяці), але й самы адметны.

Ну, скажыце, хто ж яшчэ здатны дзябнуць конаўку брагі, з запаленай папяроскай у зубах залезці на тэлеграфны слуп, адрамантаваць ліхтар і спусціцца долу, не выкінуўшы з зубоў папяроскі? У чыстым полі восенню разам з суседам усю ноч вартаваць выкапаную ў кааператыве бульбу, каторую сусед не патрапіў завезці дахаты. Сваю ж уласную карову аднойчы забыць на вуліцы, не загнаўшы ў хлеў. На шчасце, бедную жывёлу не ўкралі. Не было каму.

Але мяне захаплялі найперш не гэтыя неардынарныя ў разуменні сярэднестатыстычнай асобы ўчынкі. А Мішава прыхільнасць да Амара Хайяма, ягоны падарунак сябру, былому настаўніку — «Выбранае» Уладзіміра Высоцкага, пільная ўвага да ўніверсітэцкага паэтычнага зборніка. Што ўжо казаць пра Міхасёвы размовы на бяседах!

Людская гамана даўно ўжо ператварылася ў перадачу малацікавай інфармацыі пра асаблівасці ўласнага побыту.

— Буракоў дробных наварыла, пад'ела. От, смачна!..

— Мой унук паступіў на завочнае, на платнае, другі курс ужо, на сесію паехаў. Дык я ўжо сяджу, думаю, хаця ж бы ён здаў экзамены тыя…

— Я такая чысцёха! Люблю парадак у хаце. Як маладзейшая была, то ўсё паўмываю, паўчышчаю, фіранкі накрухмалю, мост пашкрабу, пыл з фікуса анучкай выцеру…

Нашай квітнеючай краіне патрэбны графаманы іншага кшталу: маладыя, здаровыя, без шкодных звычак, амбітныя, усюдыісныя, адукаваныя настолькі, што аж жах бярэ

Вось так, бывае, сядзіш, слухаеш і маўчыш, лянота язык аб зубы біць. Бо смак буракоў не змяняецца год ад году, бабулін унук абавязкова вывучыцца, уладзіцца і шчэ папап'е людское крыві. Бо калі, пражыўшы жыццё, табе няма чаго распавесці нашчадкам, апроч прыбірання ў хаце, дык, пэўна, не хваліцца, а галасіць варта.

Міхась жа ў гутарках не кранаў тэлесэрыялаў, не ўзвялічваў сябе, пахваляючыся штодзённымі клопатамі. І тут справа, бадай, не ў адсутнасці тэлевізара ды наладжанага побыту, проста для гутарак знаходзілася нешта цікавейшае, больш важнае. Так, аднаго разу ён прызнаўся, што не толькі чытае чужыя вершы, але й мае свае ўласныя:

— У мяне іх багата. Я іх пішу і пад койку кідаю! Лебедзь, рак і шчупак — у падражанне Крылову, — абвесціў Міша назву ўласнага твора і пачаў чытаць. Твар ягоны адразу пасвятлеў, бы на імшы, але голас… Голас хрыпеў і зрываўся. Каб разабраць праз хрып і сіпенне тэкст, змоўклі ўсе, хто сядзеў побач. Тое, што ўдалося пачуць, мо і не з'яўлялася скарбам сусветнай літаратуры, але было куды самабытнейшым за скляпаныя наспех шэдэўры зорак раёнкі. Ды й заканчэнне байкі атрымалася цалкам сучасным. Героі Крылова цягнулі воз у розныя бакі, персанажы Міхася ўвогуле адмовіліся брацца за працу.

На жаль, голас паэта я тады чула ў апошні раз. Нейкі час сустрэцца не выпадала. Казалі, нібы Міша быў бы не супраць надрукавацца хаця б на старонках мясцовай прэсы. Але ў хуткім часе яму стала не да вершаў. Дактары выявілі апроч сухотаў яшчэ й анкалогію. Некаторыя ў вёсцы імкнуліся не стыкацца з Мішам, каб хвароба на іх не перайшла.

Ён завітаў да нас напярэдадні дзявятага траўня. Знакам папрасіў у мяне асадку з папераю. Павіншаваў старых са святам. Я ў адказ пажадала яму здароўя.

— Мне засталося год ці паўтара, — прачытала я на старонцы сшытка. Вось так і скончылася наша гутарка-ліставанне.

Чакаеце трагічнага фіналу? А трасцу ў бок! Стары, які напярэдадні дня Перамогі збаяўся паціснуць Мішу руку, нечакана перакуліўся праз тыдзень з невядомай прычыны. Мішавага дзядзькі-здараўца не стала праз год. А Міхасю зрабілі аперацыю. Ён акрыяў, нават звычкі выпівашь не кінуў. Праўда, свой голас паэт страціў назаўсёды. Далі інваліднасць. У вёсцы ён не з'яўляўся. Цётка прадала лецішча.

Болей з Міхасём я не бачылася, у друку ягоныя вершы так і не з'явіліся, ды і наўрад ці ён працягвае іх пісаць. Навошта? Уголас іх чытаць няма як, а напісанае ад рукі хто ж цяперашнім светам разбіраць будзе. Некаторыя толькі друкаванымі літарамі чытаць умеюць.

Ну й такое бяды! Адным графаманам меней, — прабурчыць нехта. І будзе мець рацыю. Нашай квітнеючай краіне патрэбны графаманы іншага кшталту: маладыя, здаровыя, без шкодных звычак, каб скапыцілiся не хутка, амбітныя, усюдыісныя, адукаваныя настолькі, што аж жах бярэ. І галоўнае — з абсалютнай няздатнасцю шпурнуць чарговы твор пад ложак, цытаваць усходніх паэтаў без узгаднення і пільнай на тое патрэбы. Толькі ці ўслухоўваецца хто-небудзь кольвечы ў іхняе гучнае, бы мацюгальны да вуха прыклалі, дэкламаванне, як услухоўваліся мы тады ў знікаючы голас вясковага паэта Міхася, хворага на сухоты і анкалогію грамадзяніна Казахстана? І хоць ён ніколі не меў сваіх чытачоў, але ўсе ягоныя нешматлікія слухачы, што пакуль яшчэ не адышлі ў лепшы свет, дасюль памятаюць і самога паэта, і назву яго самага вядомага твора: «Лебедзь, рак і шчупак». У падражанне Крылову.

Час бяжыць хутка. Дзесяць гадоў мінула, а можа й болей.

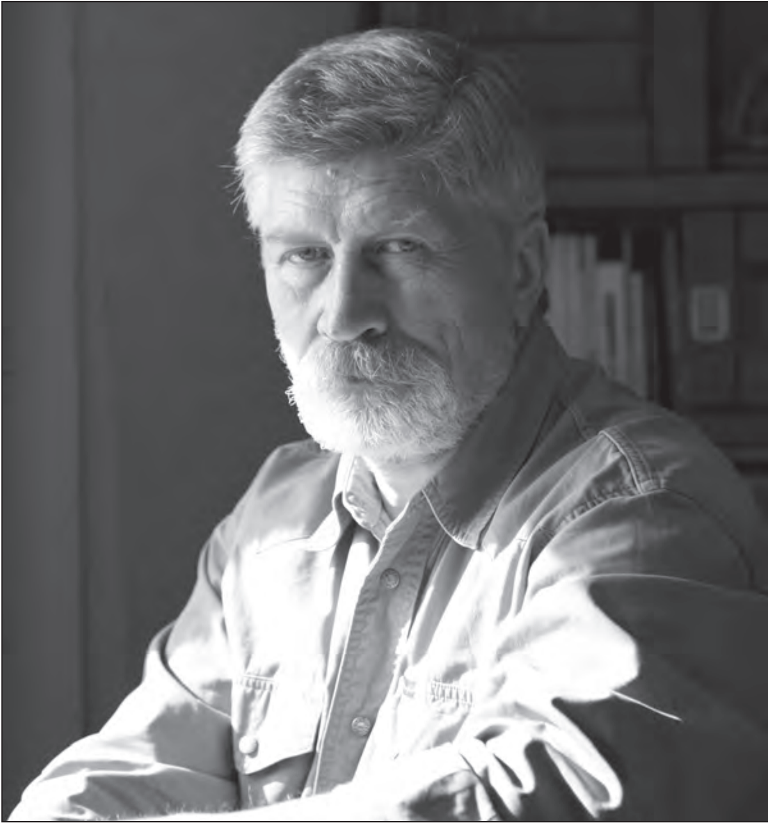

ВЕРШЫ

ЧАТЫРЫ СОНЦЫ

Валеры ДУБОЎСКІ

* * *

Над вязам,
нібы над касцёлам фарным, —
вяртаю пачутае
птушцы-мінчанцы:
— Не ўсе, сапраўды, спалучаюцца
фарбы
і людзі не ўсе спалучаюцца.

Мы рознага лёту.
Мы з рознага лета.
І зімы розныя нас халадзілі.
Ды цешымся словам
прыўкрасным
шляхетна
яшчэ незабытае
мовы адзінай.

* * *

Акно адчыніў. Не ставала
Духу зямлі.
Мой настрой —
Няспраўджанае ліставанне
Душэўнай стомы старой.

Супярэчліва — неадпрэчнае…
Не ліспапад — лістабой…
За вакном —
Прадчуванне вечара.
Някага не хапае і нечага.
Не з табой.

Плешчаніцы

Быў местачковы ранак.
Пад дымам дом прысеў.
Быў цаліковы снег
І свет нетурбаваны.

Званоў цымбальных зовы,
І з імі галаснеў
Бясколерны сусвет,
Прасцяг шматкаляровы.

* * *

Не так ляцеў…
А як — наадварот?
Сур'ёзнасць я цвяліў
З усмешкаю дзіцячай.
Падглядзеўшы
Вятроў непаслухмяны лёт,
Нязнікліваcць яго, нябачнага,
Убачыў.

Дзіўлюся простаму,
Вясёлы й грэшны.
Мудрэю, як смяюся,
Бо з чаго б
Сваю далонь
Жыццё кладзе з усмешкай
Мне на задумнае,
Смяшлівае чало?

* * *

У закуце, у цішыні
Абнямоганае кола
Ужо не коціцца:
Па дні
Стала паслядоўем
Кволым.

Брукі,
Наледзь,
Каляіны
Ўспамінае кожнай спіцай,
І не шлях крывы, змяіны —
Небакрай — як вобад —
Сніцца.

* * *

Як рытуалы з «Кнігі Перамен»,
Як рух да выхаду
Ад самага ўваходу,
Хоць ты і не з біблейскага народу,
Каханне ўзвысіць
І каханне перамне.

Малое сыйдзе, каб вялікаму прыйсці.
Душа паніклая з нічога
ўваскрэсне
Ад снегавых
Схалодненых прасцін
Да слоў неразгаданых
«Песні Песняў».

* * *

Ці рок цябе,
Ці ты рок паспытаў,
Лявіцу не паблытаўшы
З правіцай?
З дарожнага не піў ты
З капыта?

А з д'яблавага
Хтосьці змог
Напіцца…

На Дзяды

Не восень,
час абтрасе
лістоўе —
у ім воля якая!
З паміраннем
не зводзіцца свет,
з нараджэннем
не ўзнікае.

Зноўку
вітаеш снягі,
усім пакаленням
адкрыты.
Кладзеш,
як цяжкія даўгі,
гваздзікі
да дзедавых плітаў.

* * *

Бяссонніцу тваю
Не скраду.
Немагчыма
Бяссонніцу скрасці.
Як долю. Як шчасце. Бяду.
Вечнасць і пазачассе.

Бяссонніцу тваю
Не звяду.
Каханне немагчыма звесці —
Спадзеўны край прыдум,
Вёснаў
І няпройдзеных весніц.

Па бясконцасці йдзе
Паломніцай
Твая і мая
Бяссонніца.

* * *

Шчасце ёсць,
калі ты ёсць.
Гора ёсць,
калі ты ёсць.

Калі цябе няма,
няма анічога —
ні шчасця,
ні гора,
ні іншых
ёсць.

Ты ёсць
прысутнасць.
Ты ёсць
адсутнасць.

* * *

Завіхаўся
ў жыццёвай сяўбе.
Ды ўраджай
не заўсёды багаты.
А было —
спазнаванне як свята.
А было —
спасціжэнне сябе.

* * *

У нішто каб увайсці,
З нічога выйшлі —
Праз светлавод любові
Аж да цемні жарсці.
Для нечага ж
Спадобіўся Найвышні
Нам неба лусту
На далонь пакласці.

* * *

Птушкі як людзі,
Трымаюцца дарог.

Людзі як птушкі,
Трымаюцца неба.

* * *

На пуцявіне стромкай
Узрос, жыву і згасну.
Мы толькі абалонка.
Мы толькі выдых часу.

* * *

Не сумую, а падсумоўваю:
Нас мечам любілі, агнём,
Нас любілі чужынскаю моваю.

* * *

Самы лепшы твой
суразмоўца —
ты сам.

І самы страшны —
таксама.

* * *

Не светам,
А табою засляпіўся.
Не светам,
Больш табою быў сагрэты.
У свеце выпадковым
Я наўмысля
Перад табою
Грэбую сусветам.

* * *

Небасхіл.
Небадол.
Далягляд.
Дай мне сілы,
Іду наўздагад.
Звечарэлую вечнасць
Я гушкаю:
— Спі хутчэй,
Бо патрэбна падушка.

* * *

Схітрыцца хоча
не памерці.

Да смерці.

* * *

Мае два сонцы
на небе —
як чатыры.

Усё сталае жыццё
думаю,
якое з іх галоўнае.

Жыла мама,
і гэтае сонца
грэла днём,
а калі планета нябёсная
чэзла ноччу,
мама ўсё роўна
была.

Адышла матуля,
патухлі два яе сонцы.
А гэтае, нябёснае,
засталося.
І калі знікае ў начы,
я грэюся цеплынёй
поўні.

У яе позірк мамы.

* * *

Скончыцца,
Ды не перастане.
Паўтараецца дэжавю:
Я танцую вясёлы танец.
Я жыву.

ФРАГМЕНТЫ

з новага рамана «ПАСЛЯ ПАТОПУ»

Эрнэст ЯЛУГІН

…Жыгімонт-Аўгуст памалу абуджаўся і спрабаваў узнімаць бы свінцом набрынялыя павекі, а стары смяхач Станьчык, падкурчыўшы пад сябе станчэлыя ногі, сядзеў каля дзвярэй і адтуль падслепавата ўглядаўся ў яго вялікасць, ламаючы галаву — як бы гэта ўмудрыцца нешта сказаць каралю, калі прачнецца канчаткова, каб той усё ж і ў цяперашнім стане ацаніў жарт і засмяяўся. Бо следам давядзецца паведаміць і такое, што гаспадару будзе ўжо не да смеху. А хто яму яшчэ ў Вільні гэта скажа?

Адразу па прыездзе з Кракава, пасля цяжкай дарогі, адчуваючы, як стомлена тахкае старое сэрца і ломіць косці, Станьчык ужо і шкадаваў, што не застаўся дома, няхай бы тут, у Літве, караля забаўляў пляменнік, таму-сяму навучыўся каля дзядзькі, і пільным розумам, які гэтак патрэбны ў скамарошай справе, Усявышні не абдзяліў. Але хутка пераканаўся, што сама Маці Боская натхніла яго ў дарогу...

Лукаш, ложнічы, хоць і даўні сябра і адначарачнік, тым не менш на гэты раз ледзьве дазволіў Станьчыку ўтачыцца ў каралеўскую апачывальню, баяўся Радзівілаў. Ну вядома, не ложнічаму, няхай і каралеўскаму, станавіцца насуперак іх волі ў Літве. Усё ж Станьчык яго ўлашчыў…

У спальні стаяла халадэча, хоць учора ўвечары і палілі ў печах, але палілі паспешліва, са спазненнем, бо дварэцкі з раніцы меркаваў, што яго вялікасць застанецца начаваць у Радзівілаў, ажно не. А цяпер паліць не пачыналі, каб не патрывожыць усё яшчэ спачываўшага караля. Але яго вялікасці, відаць, холад не назаляў — балдахін над вялізным ложкам быў рассунуты. Добра, значыць, грэла яго вялікасць дзябёлая русінка, у замшэлага Станьчыка і то нешта слодычна напружылася ў чэрслах, калі яе ўгледзеў, і можна ўявіць, як ноччу каля яе завіхаўся ўвогуле прагны да жаноцкага цела найяснейшы гаспадар. Можна меркаваць, няблага пагрэўся, таму і балдахін у такім выглядзе, і стары смяхач можа назіраць, як кароль спрабуе разляпіць набрынялыя павекі…

Кароль з цікавасцю назіраў за старым смехачом: не паленаваўся ж прыцягнуцца з Кракава, хоць яго ўжо ніхто не клікаў. Зусім замшэлы пянёк, падумаў Жыгімонт-Аўгуст са шкадаваннем, бо памятаў Станьчыка ого якім увішным і з’едлівым пралазаю. Ды сядзеў бы ўжо дома ля печы і жартаваў са слугамі і суседзямі, калі за доўгае жыццё не надакучыла скамарошнічаць. Падумаў пра пяшчоту агню ў добрым каміне, бо адчуў, як патыхае ад акна нейкім чужым сырым холадам. Панесла ж яго нялёгкая зноў у Вільню. У Польшчы, здаецца, зімні холад не такі пранізлівы. Адно добра — ласкавая цеплыня струменілася ад наложніцы. Ды што ж, кабылку трэба адпускаць, хоць яна яму спадабалася. Русінкі ўвогуле вельмі прывабныя. Дарэмна яму ўводзіць у вушы Мнішак, што лепей палячкі. Але найпекнейшай звабы, чымся была мілая горліца Барбара, Усявышні, відаць, і стварыць болей не здолеў ці не захацеў і паспяшаўся ўзяць яе да сябе ў сад райскі. Яго воля, што тут пярэчыць, толькі ж навошта было галубку так мучыць перад сконам? Нават гасударам не спасцігнуць ісціннага сэнсу ўчынкаў гасподніх, і не верылася, што такое даступна царкоўным служкам, хоць тых ён чыне ні быў...

Жыгімонт-Аўгуст пагладзіў наложніцу, і яму прыемна было адчуць, як тая чулліва напружвалася пад яго далонямі, імкнула бліжэй-бліжэй, наліваючыся вабнай пяшчотай, саладзейшай за якую нічога на свеце няма, і гаспадарскае ўладарства перад гэтым другаснае (хацеў жа ён калісьці нават скласці з сябе вялікакняскае званне, калі яно перашкода, каб узяць шлюб з Барбарай). І няхай нават гэта было чыёсьці чараванне, як яму нашэптвалі, дзяржаўная ўлада і блізка ніколі не давала яму такога задавальнення-асалоды, як уцехі з Барбарай…

Толькі каралеўскі блазен мог гэтак аглядаць наложніцу яго вялікасці ды яшчэ й запытацца:

— Прызнайся, бы на споведзі, ці яго міласць здолеў табе дагадзіць, бо не заўсёды ж дагаджаць толькі яму?

Панна зіркнула на насцярожанага і занепакоенага караля і сказала тое, што ён так хацеў пачуць:

— О, яшчэ як!

Жыгімонт-Аўгуст запляскаў у далоні, засмяяўся, пацалаваў наложніцы тугія грудзі, зняў са свайго пальца важкі пярсцёнак і паклаў ёй у далонь.

— А цяпер ідзі, — прамовіў ціха, як мага ласкавей, але з прыхаванай журботнасцю.

— Я не дагадзіла? — у позірку наложніцы шырыўся адчай.

— Ты сама слодыч, мёд з малаком, — Жыгімонт-Аўгуст зноў пацалаваў наложніцу — у лоб.

Жанчына похапкам апранулася і ценем мільганула міма скурчанага старога скамароха.

— Скажы там, каб неслі гарачае віно, — нягучна сказаў ёй услед Жыгімонт-Аўгуст, і быў пачуты.

Кароль па-дзіцячаму працёр далонямі вочы і з лёгкім пасміхам зірнуў на Станьчыка.

— Сядзіш скурчыўшыся і калоцішся. Нехта ў Вільні асмеліўся напалохаць нашага найсмялейшага блазна?

— Холад напалохаў, — Станьчык пацёр пасінелыя пальцы. — Дзіўлюся: няўжо ў Вільні так кепска з дрывамі, што не змаглі нагрэць як мае быць хаця б каралеўскую апачывальню?

— О, я толькі зараз адчуў, што сапраўды холадна, — кароль перасмыкнуў плячыма і слізгануў пад коўдру. — Дзе там віно?

— Яго вялікасць, відаць, і без каміна няблага грэлі, калі так, — Станьчык пацёр рукі. — Але ж цана! Хапіла б двух — ад сілы трох залатовак, пярсцёнак ваяводы за баявыя заслугі не заўсёды ўхопіць.

— Скамарох, ведай, каму гаворыш! —ззлаваў кароль. — Ваяводам даюцца вёскі і староствы, і ўвогуле, я ж не маскоўскі жывадзёр, які нават уласных жонак знішчаць загадвае, калі надакучаць, не кажучы пра наложніц.

— Залатоўка з рук самога караля — ого якая міласць, — не здаўся Станьчык. — Ці многа іх яшчэ звініць у сундуках на Вавелі.

— Вось гэта ўжо зусім не клопат нашага блазна, — Жыгімонт-Аўгуст гэтак жа адтапырыў ніжнюю губу, як некалі рабіў ягоны бацька-нябожчык, калі быў нечым незадаволены.

— Ага, ну дык адгадай, твая міласць, загадку, якую я пачуў учора. Якраз тады, калі стралялі гэтыя новыя гарматы канцлера, а панства ў каторы раз піло за здароўе тваёй каралеўскай міласці, — Станьчык з гжэчным вывертам пакланіўся, правай рукой прытрымліваючы сваю пярэстую двурогую шапку з бубенцамі.

— Пачакаў бы са сваёй блазенскай загадкай, пакуль не прынясуць віна, — адмахнуўся кароль. — А лепей да вечара.

Станьчык развёў рукамі, смешна-пакорліва пакланіўся, дзынкнуўшы бубенцамі:

— Гэтак заўсёды, калі самы дурны дурань абодвух народаў асмельваецца нешта сказаць іх каралеўскім і вялікакняскім вялікасцям. У лепшым выпадку загадаюць чакаць да вечара.

— Я не загадваю дурням, — кароль шчыльней загарнуўся ў коўдру і сеў, ужо зусім пазбавіўшыся санлівасці.

Цяпер самы раз, вырашыў Станьчык і зноў з грымасай смяшлівасці пакланіўся.

— Усё ж адгадай, твая міласць, пакуль тое віно, — Станьчык прымружыў спачатку адно вока, потым другое, — каторы з князёў-рымлянаў, памяняўшы веру, не сёння-заўтра абвесціць сябе каралём Літвы-Русі з Жамойцю ў дадатак, а цябе па-сяброўску ласкава запросіць на каранацыю?

Жыгімонт-Аўгуст ад нечаканасці ўтаропіўся ўважлівым позіркам на старога пляткара, потым страсянуў галавой, бы ўгледзеўшы нейкі прывід, і не надта каб весела засмяяўся.

— Вось, твая каралеўская міласць смяецца, — зажурыўся Станьчык.

— Як жа не смяяцца, калі мне гэткае кажа наш галоўны блазен ды яшчэ з раніцы, нашча? — кароль зноў засмяяўся.

— Але ж, твая каралеўская міласць, я зусім не жартам, — Станьчык быў амаль у роспачы.

— А калі не жартам, — нахмурыўся Жыгімонт-Аўгуст, — то я загадаю табе неадкладна вяртацца ў Польшчу.

Звонку ў дзверы стукнулі тройчы. Следам на парозе з’явіўся заклапочаны Лукаш Ленцкі, ложнічы, а за ім пан Дарагастайскі, стольнік, які і абвесціў:

— Віно яго міласці вялікаму князю і каралю!

…Станьчык далікатна выслізнуў прэч, ледзьве пазбегшы сутыкнення з каралеўскім цырульнікам Лукашом Вольфам, той несумненна прыслухоўваўся да галасоў у апачывальні.

Каля каміна, з пашчы якога весела шугала полымя, стаяў пан Масальскі, побач двое дваранаў аховы, за імі кухар і яшчэ нехта з пакаёвай абслугі, во колькі спатрэбілася народу, каб кароль змог раніцай сагрэцца чаркай-другой мальвазіі, звычна-з’едліва адзначыў пра сябе Станьчык, прыкідваючы, дзе б самому пажывіцца кубачкам калі ўжо не мальвазіі, дык медавухі. Ды каб кавалак смажаніны.

Доўгі нос скамароха даволі хутка вызначыў напрамак да кухні, з таго боку цягнула пахам смажанай рыбы. Станьчык аднаго не разабраў — карп гэта, сцерлядзь ці што іншае, а лепей бы лешч, засмажаны на свежай вяпрыне, учора ж кароль быў з Радзівіламі на паляванні, а здабычу прывезлі на трох санях.

Тут Станьчык зноў успомніў пра сваю загадку каралю і пра тое, як іншым разам менавіта ў часе паляванняў вырашаліся найважнейшыя дзяржаўныя справы, у тым ліку каму сядзець на прастоле бліжэйшым часам і ў будучыні. Эх, такі Усявышні даў яму нямалы век, даўно ўжо ён і стаміўся высочваць не заўсёды забаўныя хітрыкі вышэйшага панства, агучваючы ўсё так, каб выглядала смешна. <…>

Жыгімонт-Аўгуст зірнуў на пальцы сваіх рук: усяго адзін пярсцёнак! Той, які дарыць ужо нельга, калі не расставацца з дзяржаўнай уладай, — яго асабістая каралеўская пячатка, сыгнет. Але ён не шкадаваў, што шчодра адарыў гэтую літвінку (ці русінку?), яна ўсё ж натхніла яго.

Водар выдатнага гарачага віна нарэшце пераключыў каралеўскія думкі на дзяржаўныя клопаты: ці запрашаць на паляванне французскага пасла?.. Аднак іх перапыніла паведамленне ложнічага:

— Ваша каралеўская міласць, ванна гатова!

— Цудоўна! — кароль пляснуў у далоні. — Дзе мой цёплы халат?..

У прыёмнай зале віленскага каралеўскага палаца абуджэння і волі Жыгімонта-Аўгуста чакала нямала вяльможнага люду. Гарабурда асабліва адзначыў пасла французскага караля, затым — малодшага брата лівонскага магістра Фюрстэнберга, а яшчэ — бадзёрага прэлата папы Рымскага, да якога праваслаўны Гарабурда адчуваў асаблівую насцярожанасць. Да француза ён ставіўся абыякава, а вось Фюрстэнбергу спачуваў, ведаючы, якая ліхая нагода прымусіла таго цягнуцца ўзімку з утульнага Мальбарка.

Ад папіста Вялікаму Княству нічога добрага чакаць не даводзілася: хутчэй усяго спроба ўцягнуць у вайну супраць турак, у той час як хаця б з поўдня цяпер так патрэбна мець бяспеку, няхай і хісткую, бо ад звестак, здабытых панам Філонам Кмітою з Масковіі (а вось жа амаль тыдзень ужо рыцар маркоцціца ў Вільні, чакаючы, пакуль запросяць на даклад паны-рада, ці на рымскі манер — сенатары), працінаюць дрыжыкі. Чаго прыпёрся ў Вільню папскі прэлат? Сядзеў бы, чакаў свайго ў Кракаве. Нешта ж паганае, значыць, рыхтуецца для Вялікага Княства. Тое, што пачалося з часу, калі Рымскі папа дабраславіў на святы подзвіг новы ордэн — Езуса, езуітаў, як іх называюць па-простаму, які ўзначаліў, па чутках, нядаўні салдат-грабежнік Лаёла. Мала нарабілі (і робяць!) інквізітары, святыя суддзі-дазнавальнікі, цяпер яшчэ езуіты. Кажуць, у Іспаніі сябе ўжо ого як паказалі.

…У каралеўскай прыёмнай набралася народу, сярод якога рэдка хто ведаў хоць крыху мову старажытнага Рыма, да таго ж суразмоўцы абменьваліся думкамі амаль шэптам, аднак Станьчык, сноўдаючы ад адной купкі панства да другой, нейкім чынам умудраўся чуць усіх, старасць з’ядала яго зрок і жвавасць, але не слых і востры розум.

— Ходзяць чуткі, што дукаты, якія пазычыла нябожчыца каралева Бона свайму родзічу неапалітанскаму каралю, — француз памацаў на сцяне сякеру Міндоўга, — недзе каля паўмільёна дукатаў, з боскай дапамогай апынуліся ў банку святога прастола.

— Нам гэта невядома, — прэлат уважліва сачыў за рукамі француза.

— Ці мог бы святы прастол дапамагчы неапалітанцам сабраць дастатковы флот для крыжовага пахода супраць Асманаў?

— Жалобы варта...

Паслу Рымскага папы не ўдалося паведаміць французу, з якой нагоды гэтая жалоба: ці таму, што святлейшая Бона неабачліва пазычыла гэтульки золата сваім прагным родзічам не толькі ў Неапалітаніі, але і Іспаніі, а цяпер Жыгімонт-Аўгуст каторы раз просіць святы прастол дапамагчы хоць частку пазычанага вярнуць у казну Рэчы Паспалітай, ці па прычыне дурасці суседзяў Турцыі, якія замест рашучага аб’яднанага адпору Асманам паасобку плоцяць ім вялікую даніну. Не ўдалося таму, што да яго прычыкляў Станьчык і, апырскваючы слінай, залапатаў на такой мярзотнай лаціне, што ад яе вучонага прэлата перакрывіла не горш за каралеўскага скамароха:

— Вось вы цяпер смуткуеце і плачаце, але вы яшчэ атрымаеце магчымасць пасмяяцца.

Што, вядома ж, трэба было разумець зусім наадварот, у гэтых блазнаў засёды ўсё, можна сказаць, дагары нагамі. <…>

Наведвальнікаў паменела. Сышло некалькі вядомых паноў, знік войт віленскі, не было і папскага прэлата, затое каля француза аказаўся пан Валовіч. Хоць і бачыліся раніцай, Гарабурда зноў пачціва павітаўся са сваім патронам і асобна пакланіўся французскаму паслу. Намерыўся ісці далей, да пана Васіля Цяпінскага, знаёмства з якім адбылося ў мінулы аўторак, у карчме, але Валовіч падаў знак наблізіцца. Гарабурда падышоў, зноў пачціва пакланіўся.

— Заставайся паблізу. Перш чым пойдзем да яго міласці караля, трэба перагаварыць, — Валовіч неяк асабліва ўважліва зірнуў у вочы Гарабурдзе, нібы ў нечым хацеў канчаткова пераканацца. Француз жа далікатна стаў вывучаць сякеру Міндоўга, робячы выгляд, што не разумее па-русінску.

— Як пану заўгодна.

Валовіч нецярпліва павярнуўся зноў да француза. Гарабурда з паклонам адступіў, адшукаў позіркам Цяпінскага. Той не надта каб ветліва размаўляў з рослым шыракаплечым незнаёмым Гарабурдзе шляхціцам з цвёрдым, пасечаным глыбокімі маршчынамі тварам.

У камін падкінулі свежае бярэма сасновых дроў, і ў залу павалілі клубы шызага дыму.

Да акна. Тут зімна, затое свежае паветра, ад якога святлее ў галаве. Нягледзячы на дым, панства працягвала гуртавацца ля каміна. Той-сёй з асалодай цягне рукі да агню. Іншым разам не так і многа патрэбна для радасці, вось гэтая цепліня марознай раніцай.

…Ці ўдасца Жыгімонту-Аўгусту ўсё ж атрымаць дазвол Рымскага папы на развод? Запярэчаць Габсбургі, а Рым лічыцца з імі куды болей, чымся з Рэччу Паспалітай. Ды ўрэшце Кацярына можа і сама ў хуткім часе, кажуць, аддаць Богу душу. Вось толькі каб кароль зноў не апёкся з жаніцьбай: нехта ж яму няйначай увёў у вушы, што наступную нявесту трэба здабываць у Францыі. Той жа Радзівіл? Ён не аднойчы наведваў гэтую краіну. Але ж тамтэйшы каралеўскі двор таксама вымарачны.

…Гарабурда так задумаўся, што толькі тады заўважыў Валовіча, калі той апынуўся зусім побач. Коратка пакланіўся яму, спытаўся:

— Да яго вялікасці?

Валовіч таргануў сябе за вус, паназіраў, як слугі запальваюць насценныя шандалы, бо ў зале было даволі змрочна, ледзьве разляпіў губы:

— Заўтра.

Гарабурда пастараўся прыхаваць у вусах усмешку шкадавання-разумення.

— Чым магу пану паслугаваць сёння?

Валовіч паназіраў, як бліскаюць агеньчыкі свечак, дакрануўся да вусоў, павольна прыгладзіў указальным і вялікім пальцамі, звёўшы іх пад ніжняй таўставатай губой.

— Не мне паслужыш, Айчыне.

— Чым толькі змагу.

— Веру, пане. Таму і скажу табе тое, што скажу. — Валовіч уважліва зірнуў па баках. Ахвотнікаў халадаць ля шчыльна пакрытых ледзянымі ўзорамі рознаколерных аконных шыб, акрамя іх дваіх, не аказалася.

— Тое, што я зараз скажу, ведома толькі двум асобам. Ты будзеш трэцім, і каб нікому.

— Як пану пажадана.

Валовіч надзьмуў губы, бы пакрыўджана, выдыхнуў з сябе паветра.

— У асяродку вышэйшага панства, магчыма, завёўся здраднік. Магчыма, паўтару.

Гарабурда насцярожана напружыўся. Павагаўшыся і паразважаўшы пра сябе, сказаў:

— Халера! З нейкага часу ў мяне таксама складваецца такое ўражанне.

— Ты нешта прыкмеціў? — ажывіўся Валовіч.

— Проста такое адчуванне. І ў чыю карысць, пан мяркуе, здрада: Габсбургаў? Свеяў? Асманаў?

— Куды горш: маскоўцаў.

— Халера! — паўтарыў Гарабурда. — Маскоўцаў?

— Іначай адкуль бы на Маскве стала вядома, пра што дамаўляўся кароль з паслом Вялікага Ноўгарада.

— Пра пасла было вядома многім, — заўважыў Гарабурда. — І ў самім Ноўгарадзе ёсць каму даносіць, можна не сумнявацца.

— Яно так, — Валовіч павёў шыяй, быццам яму стала цесна ў каўняры. — Але пра што іменна дамовіліся — ведалі толькі вышэйшыя паны-радцы, і то не ўсе.

— Баюся, бяда будзе наўгародцам. — Гарабурда ўхіліўся казаць пра сенатараў.

Валовіч, ужо загадна гледзячы прама ў вочы Гарабурдзе, сказаў:

— Так ці гэтак, наўгародцам ад Івана Маскоўскага дабрага не дачакацца. Тыя ўсё разумеюць, таму многія жадалі б далучыць свой край да нашага Вялікага Княства. Але асобна ад Кароны, бо не давяраюць палякам. Дык пакуль што якое, паслу прапанавана было сем'і знаных асоб наўгародскіх, хто пажадае, пераправіць да нас. У Віцебск ці ў Полацак, а то і глыбей. Кепска, што малавата звестак пра маскоўскія дзеі, асабліва ж вайсковыя намеры.

— Мяркую, масковец сапраўды, перш чым развязаць пашчу на Лівонію, канчаткова зруйнуе Вялікі Ноўгарад. Точыць іклы і на Вялікае Княства, гэта, хутчэй, наступным скокам, пасля паглынання Лівоніі, — сказаў Гарабурда. — Я размаўляў з панам Філонам Кмітаю з Оршы. Кажуць, ваяр, якіх мала.

— Ваяр добры, — кіўнуў Валовіч. — У нас з табой усё ж галоўнае іншае — ціхая выведка. Яго міласць пан канцлер лічыць, і я з ім цалкам згодны, што адшукаць здрадніка сярод сенатараў мусіш ты, пане Міхал, твой гэта клопат, дадам хіба — і не разавы.

Гарабурда ўздыхнуў:

— У маім распараджэнні хіба што пісарчукі, з паўтузіна, а для такой справы, адразу і сказаць не здолею, якія людзі патрэбны і колькі. Мяркую ўсё ж — болей за тых, хто мне даступны.

— Прыглядайся, падбірай, — не адступаў Валовіч. — Ведай таксама: ніхто не будзе цікавіцца, як, што і з кім ты робіш, галоўнае — вынік, за гэта спытаем, і я, і пан канцлер.

— Дакладаць абодвум? Ці і яго міласці каралю таксама?

— Толькі мне, — твар Валовіча набыў нечаканую жорсткасць. — Дадам, пан канцлер дае табе таксама права карыстацца людзьмі ягонай ахоўнай харугвы, ваўкі на падбор.

— У справе выведкі лісіцы лепей, — Гарабурда памарудзіў, прыкідваючы, як дамовіцца пра яшчэ адно вельмі важнае. Выразна выказаўся прама: — Мяркую, з панам канцлерам дамоўлена пра грошы. Відаць, спатрэбіцца немалыя. І каб ніводзін сенатар не здагадваўся, што яны мне.

— Тут будуць складанасці, сам ведаеш… Калі ўжо яго вялікасць пазычае ў свайго цырульніка…

Бакавым зрокам Гарабурда ўгледзеў, як да французскага пасла падыходзіць дварэцкі. Заўважыў гэта і Валовіч.

— Во, — сказаў ён, усмешліва жмурачы вока, — яго вялікасць усё-ткі выразшы прыняць француза сёння.

Гарабурда назіраў, як годна і з нейкай гжэчнасцю крочыў француз праз бліскучую залу следам за каралеўскім распарадчыкам.

— Лепей бы спярша яго міласць паслухаў лівонца, — буркнуў, не стрымаўшыся ад расчаравання, і азірнуўся на панылага Фюрстэнберга. <…>

Жыгімонт-Аўгуст назіраў, як яго асабісты лекар правяраў ваду ў ванне, слугі паміж сабой называюць яе карытам, няхай, гэта нечым збліжае яго з народам. Цікавае слова: КАРЫТА. Мармур загадала прывезці з Італіі яго маці, у Кракаў, пасля ўжо ён сам распарадзіўся зрабіць гэткую ванну тут, у Вільні, для любай Барбары, да таго яна мылася ў дубовай бочцы, што таксама някепска: у бочцы адчуваеш сябе болей абароненым, чымся ляжачы распластаным у ванне голым брухам дагары. Некаторы час ён нават пазбягаў так мыцца, пасля таго, як у ёй разглядала яго няўрымслівая маці.

Бедная венцаносная Бона Сфорца! Ты так марыла хоць на старасці зноў купацца ў паўднёвым моры, а не ў польскім карыце, хоць і залачоным, зробленым для цябе з італійскага мармура. А ён, яе сын, яе мара пра будучыню? Ён увогуле так і не ўбачыў мора, нават бліжняга, халоднага, Варажскага. Любы вольны жыхар яго дзяржавы, нават не шляхціц, можа такое ажыццявіць, — праз тыдзень адбудзецца сейм, прыме адпаведны закон, а ён, гасудар, падпіша яго. Толькі не для сябе. А так яшчэ змалку хацелася пабачыць Італію! Неапаль, Бары, дзе цяпер і спачывае яго гаротніца-маці, у зямлі. Учора ён адзначыў гадавіну яе жахлівага скону, ніхто не ўспомніў яе ў Вільні, пілі за яго вялікакняска-каралеўскае здароўе, а варта было памаліцца за яе. Вялікаму Княству яна зрабіла добрага, магчыма, нават болей, чымся Кароне.

Што? Французскі пасол упарта чакае аўдыенцыі? Ажно просіць прыняць яго неадкладна? Адчуваецца гальскі нораў. Ну, пасля ванны няхай правядуць у бібліятэку. Пасланца папы Рымскага? Трэба падумаць… Век бы яго не бачыць. Заўтра! Можна ўявіць яго балбатанне. Што святэйшы не можа скасаваць шлюб з аўстрыячкай, бо шлюбы заключаюцца на нябёсах, і гэтак далей. О, колькі чаго чамусьці церпіць нябёсы ад рымскіх першаіерархаў! Не адных рымскіх.

Яго лекар, надзейны і дасведчаны ў сваёй справе дойч Руперт Фінк усё яшчэ прынюхваецца да вады. Фарфоравым бялюткім кубачкам зачэрпнуў з карыта, нюхае. Пахне французскай парфумай, Жыгімонт-Аўгуст і сам мае тонкі нюх, але не пярэчыў завядзёнцы, хоць і не веры, што яго могуць атруціць праз ваду ў ванне, для гэтага ёсць нямала іншых праверaных сродкаў. Самы просценькі, адпрацаваны яшчэ ў старажытнасці, персамі, іудзеямі, рымлянамі, візантыйцамі, непрыкметна капнуць атруту ў чару з віном, не абавязкова ў першую. Русінскія князі мелі свае атрутныя сродкі, пераняўшы ад візантыйцаў, ад ардынцаў. Жанчыны з роду Медычы, апынуўшыся блізь каралеўскага стала ў Францыі, карысталіся багатым наборам атрут ад лекараў-іудзеяў. Яго маці… Не, ён так і не дазнаўся, хто ж сапраўды знішчыў Барбару.

Уважліва прыгледзеўшыся, лекар сербануў з кубачка, смакуючы, трымаў ваду ў роце, як заўзятары добрае віно. Нарэшце праглынуў і прыслухаўся да свайго страўніка, ажно вочы прыкрыў. Сербануў яшчэ. Пасмакаваў, праглынуў, прыслухаўся да сябе. Нарэшце задаволена кіўнуў паслужліваму дзецюку-дваранiну і аддаў кубачак. Пакланіўся каралю:

— Ванна гатова, ваша вялікасць.

Каб не паслізнуўся, караля прытрымлівалі двое дваранаў-слуг.

Яго вялікасць з уздыхам апусціў нагу ў мармуровае карыта: прыемна. Апусціў другую, слугі спрытна дапамаглі легчы, паклалі пад галаву падушку з мяккай саломы. <…>

Вада астыла, і Жыгімонт-Аўгуст зрабіў знак дваранам, каб дапамаглі вылезці. Лекар адразу ж агледзеў караля і даў знак абгарнуць посцілкай. Тканіна была мяккая і папярэдне сагрэтая. Слугі працавалі зладжана і ўвішна. Заслуга каморніка і лекара.

Люстэрка на процілеглай сцяне запацела, і Жыгімонт-Аўгуст быў вымушаны прыглядацца, як нібы з тумана пакрысе выяўляецца яго цела. Служэбнік здагадаўся хуценька працерці шкло.

Цяпер кароль бачыў сябе выразна. Але гэта не палепшыла яго настрой. Пульхныя перакормленыя шчокі, пара адрошчвaць бараду, каб прыхаваць. Рукі… Не, не ваяр. Жыгімонт-Аўгуст шырэй расхінуў спераду накрыўку, разглядаючы жоўты тлушч на жываце… Абвіслы, бы ў замшэлага дзеда, ніз… Сёняшняя яго начная краля ці хлусіла, ці была ўсцешана ўжо тым, што дагаджала самому каралю. Але ж праўда ў тым, што ён толкам так і не даказаў сваю мужчынскую годнасць, як, бедная, ні дапамагала. Такое здаралася з ім і раней, асабліва з перапою, аднак апошнім часам надта ўжо часта. І навошта тады дамагацца развода з жонкай, улашчваць багатымі дарамі рымскага пантыфіка?

— Ваша каралеўская міласць, зараз цырульнік вас паголіць, зробім масаж, потым вып'еце ўзвар з рогу аленя і к вечару адчуеце сябе шаснаццацігадовым юнаком, — лекар бы падслухаў яго сумненні. А вочы надта рухавыя, прыхавана-насмешлівыя, бы ў Станьчыка. Ці так падалося?

— Мне непрыемна гэтае паляпванне і пагладжванне мужчынскімі рукамі.

— Калі пажадана, масаж будзе рабіць паненка. А там загадайце сядлаць коней, яго міласць пан Мікалай Радзівіл будзе шчаслівы суправаджаць вас у пагоні за аленем.

— Заўтра. — Кароль кідае апошні позірк у люстэрка і ўжо загадна глядзіць на дворнага маршалка: — Французскага пасла ў бібліятэку, прыму яго там. — І пасцельнічаму: — Надзень мне фалюндышавыя нагавіцы, тыя, з кутасамі. Дык дзе цырульнік?..

ВЕРШЫ

ДРЭВА ЖЫЦЦЯ

Мікола КАНДРАТАЎ

***

Наталлі Кучмель

Калі б душа мая магла
быць працавітай, як пчала,
дарэмна час не марнавала,
у пошуку жыла.

Нястомна, як палёт стралы,
лёс чуйнай доўжыцца пчалы —
ёй для зямнога шчыравання,
здаецца, свет малы.

Хто атрымаў высокі дар
збіраць душою слоў нектар —
павек у радасці і ў горы
сабе не гаспадар.

Бо дзень ягоны корміць год.
І блаславёны ім народ
ад старасці ў жыццёвым моры
сабраны лечыць мёд.

***

Алесю Квяткоўскаму

Пануе золата над светам,
сцякае з неба ўніз.
Дзесь паміж восенню і летам,
здаецца, свет завіс.

Лунае залатое рэха,
бурліць, бы ў сэрцы кроў —
планету, як галіну дрэва,
абвіў пчаліны рой.

Дзень для вачэй дае прытулак
і залацістых кос.
І адгукаюцца мінулым
пан Лес, пан Лён, пан Лёс…

Свет сёння зноўку заначуе
у залатым вуллі…
І толькі ўважлівы адчуе
смак нашае зямлі.

***

Памяць жывая
толькі адна
не астывае
ў шэрані дня.

Восені ўмовам
знае мяжу,
ранкам зімовым
грэе душу:

што парываннем
спраўджвала род,
што даспявае
ў целе, як плод.

Памяці поўня
воляй нябёс
рана ці позна
высветліць лёс.

Быццам прызнае:
«Будзе працяг!..» —
памяць зямная —
дрэва жыцця.

Палац Рэспублікі

Засціць маленькія вулачкі
масай вялізна-пачварнай —
вылез Палац Рэспублікі,
нібы скула на твары.

Збоку Кастрычніцкай плошчы
спрытна кляшчом прысмактаўся,
пучыць шкляныя вочы,
моцна за глебу трымаецца.

Быццам зладзеі ў законе,
пыхай аброс, нібы мохам,
шчэрыць, як зубы, калоны,
пэўна, імкнецца спалохаць.

Пырскаюць сліны фантанамі,
месца яму замала:
з марай ніяк не расстанецца —
знішчыць старыя кварталы,

каб узвышацца над долам,
вочы мазолячы Менску…
Вось бы з'явіўся зноў Волат —
знёс яго ў іншае месца.

***

За яго спіною чорнай
б'юць чырвоныя фантаны —
змрочны, быццам прывід чорта,
што амаль чацвертаваны
рэхам дзён рэпрэсаваных.

Ён крычыць, нямы ў граніце,
і ўначы яму не спіцца:
«Рукі-ногі вам аддам!
Галаву хаця б пакіньце
на глумленне галубам!..».

Бедны Фелікс…

Рэверсі

праўда — тое, чым лупяць па твары,
нібыта анучай.
праўда — рэклямны тавар,
які надакучвае.
Віталь Рыжкоў

Меч, скіраваны ў сэрца,
важна паспець адбіць
хоць адзіны раз, ці хаця б
памкнуцца гэта зрабіць,
але сэрцам шанунчы
кодэкс гонару, як Статут.
А інакш — ну навошта
мы сёння знаходзімся тут?

Шмат каму падаецца,
што праўда й мана — з аднаго сасуда,
як Хрыстос і Юда (адсюль
і Евангелле тое ад Юды).
А лягчэй патлумачыць свой лёс,
зазіраючы пад спадніцу,
каб не ўпасці ў вачах, як даўнейшы юдэй,
калі камень шпурляў у блудніцу.

Ну, а што, калі свет геніяльна прасцей,
чым галоўцы «прасунутай» можа падацца, —
раз мана карыстаецца праўдай, якой
немажліва маной скарыстацца?
Для нябёсаў у гэтым пытанні
непрымальныя іншыя версіі,
а інакш пачынаецца тая ж
зямная гульня ў рэверсі,

якую прыдумалі значна пазней шатранджа,
але й не мы.
Для гэтага досыць Мані
пастараўся ў свой час,
бо не быў нямы.
Праўда ў твар — не тавар — ратаванне,
сатканае з болю і мук.
І яе не адмыць ад смуроду лайна,
калі выслізне з рук.

У зямным марафоне маны і праўды,
якія адбіткамі ў кожным,
яшчэ не фініш, дасць Бог — пабачым,
хто смяецца апошнім…

***

мы з табою яшчэ паваюем
за кожную вуліцу
гаморы й садому
Антон Рудак

Яны Цябе не пачуюць, бо маюць чым
больш прыемным заняць свае вушы,
як і да перамогі
не выберуць шляху прамога.
Іх талент, забыўшы пра страх,
пачуваецца смелым і дужым,
а сонца на небе для іх
перастала быць богам.

У іх вершаваннях гукаецца рэха
нязводнага маніхейства,
дзе брыдкае слова — кінжал
для дабівання параненай музы ў даспехах.
Яны спадзяюцца (а, можа, і вераць),
што праўда нам толькі здаецца,
што свет састарэлы аднойчы сканае
ад іх іранічнага смеху.

Яны здольныя паспрабаваць
нават танец іголкі на вене,
імкнуцца адкрыць закон вымярэння болю
па метаду Архімеда.
Сумленне іх мае пры ўсім
сэксуальна-рэвалюцыйнае адценне
і не падазрае,
што дэзарыентацыя полу
ёсць крок... у бездань.

Геніяльнасць

Быць геніяльным відавочна
і ў вузкім спектры мець праявы.
Здаецца, Фішар сумна скончыў,
бо быў для іншых нецікавы.

Хто мае моц, імкне наперад,
але ці пераможа хвалі —
кагосьці выкіне на бераг,
кагосьці разаб'е аб скалы,

бо не прызнаў таго парадку,
што не змяняецца з гадамі.
І геніяльнасці загадку
жыццё ніяк не разгадае.

Яна мне бачыцца хімерай,
што здольная зрабіцца праўдай —
старым мастом на правы бераг
над маладой ракой пагарды.

Ці мае геніяльнасць вектар?
І да чаго ён скіраваны:
да промняў неба? змроку нетраў?
да варварства ці да нірваны?

Сваю выконваючы ролю,
калоссю служыць ці калосам?
Ці паглыбляе мора болю,
ці асушае сонцам слёзы?

Заслугай ёсць ці падарункам?
Узнагародай? Пакараннем?
Ці проста — Боскім пацалункам?..
Пытанні. Вечныя пытанні…

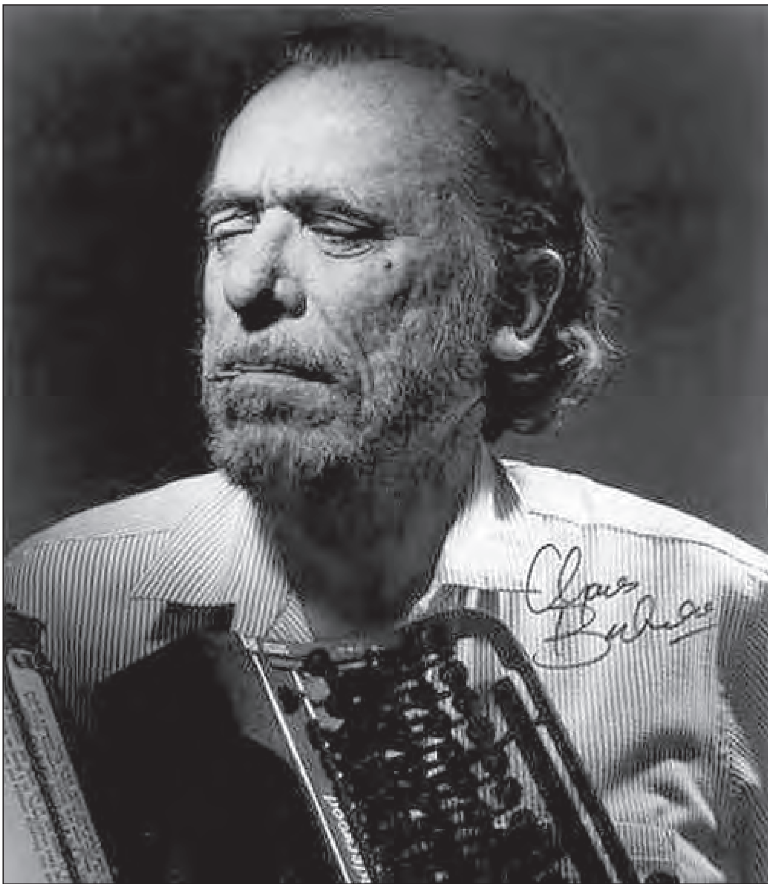
АПАВЯДАННЕ

ТЫ, ТВАЁ ПІВА І ТВАЯ КРУТАСЦЬ

Пабачыў свет новы — дванаццаты — нумар інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» — «Deutsche Vita». Выданне прысвечана нямецкамоўным аўтарам.

«Мы <…> паспрабавалі паказаць чытачам, што нямецкая мова — гэта не толькі Гаўф, Гайнэ і Рэмарк, што на ёй з не меншым поспехам можна напісаць трансільванскую элегію, расійскую песню ці гераічны эпас, — тлумачыць канцэпцыю нумара рэдакцыя інтэрнэт-выдання. — Мы не прэтэндавалі на ахоп усяго нямецкамоўнага рэгіёна. Больш за тое, на пэўным этапе рэдакцыя прасякнулася нямецкай дакладнасцю і духам мінімалізму <…>. Бо Deutsche Vita салодкая тады, калі ўсё на месцы і нічога лішняга».

З ласкавай згоды рэдакцыі, аўтараў і перакладчыкаў «Літаратурная Беларусь» і надалей будзе знаёміць чытачоў з публікацыямі «ПрайдзіСвета».

Чарлз БУКОЎСКІ
(1920–1994)

Зайшоўшы, Джэк заўважыў пачак цыгарэт на камінной паліцы. Эн ляжала на канапе і чытала «Касмапалітан». Джэк закурыў і сеў на крэсла. Было без дзесяці поўнач.

— Чарлі загадаў табе не курыць, — сказала Эн, адарваўшыся ад часопіса.

— Я гэта заслужыў. Сёння быў цяжкі бой.

— Ты перамог?

— Падзеленым рашэннем, але на маю карысць. Бэнсан — круты мужык з жалезнай воляй. Чарлі кажа, Парвінэлі наступны. Пройдзем Парвінэлі, а тады — бой з чэмпам.

Джэк устаў, пайшоў на кухню, вярнуўся з бутэлькай піва.

— Чарлі загадаў не даваць табе піва, — Эн адклала часопіс.

— «Чарлі загадаў, Чарлі загадаў…» Абрыдла. Я перамог у баі. Я перамог у шаснаццаці баях запар, я заслужыў права на піва і цыгарэту.

— Табе трэба заставацца ў форме.

— Няважна. Я магу любога размазаць.

— Ты такі круты, калі нап'ешся... я толькі і чую, які ты круты. Ужо ванітуе ад гэтага.

— Я круты. Шаснаццаць баёў запар, пятнаццаць накаўтаў. Хто лепшы?

Эн не адказала. Джэк забраў піва і цыгарэты ў прыбіральню.

— Ты нават не пацалаваў мяне, калі прыйшоў. Адразу папёр па сваё піва. Ты такі круты, ага. Круты піўны алкаш.

Джэк не адказаў. Праз пяць хвілін ён стаяў у дзвярах прыбіральні, нагавіцы і майткі спушчаныя да чаравікаў.

— Чорт, Эн, ты што, нават не можаш пакласці тут скрутак туалетнай паперы?

— Прабач.

Яна дастала з шафы скрутак і прынесла яму. Джэк скончыў справу і выйшаў. Потым прыкончыў піва і ўзяў яшчэ бутэльку.

— Вось ты жывеш з найлепшым паўцяжам у свеце, але толькі і робіш, што стогнеш. Колькі дзяўчат марылі б займець мяне, а ты толькі сядзіш і парыш мазгі.

— Я ведаю, што ты добры, Джэк. Мабыць, найлепшы, але ты не ўяўляеш, як мне абрыдла сядзець і слухаць зноў і зноў, які ты круты.

— Ах, абрыдла?

— Так, халера на цябе, — ты, тваё піва і твая крутасць!

— Назаві лепшага паўцяжа. Ты нават не ходзіш на мае баі.

— Ёсць і штосьці акрамя баёў, Джэк.

— Напрыклад? Разваліцца на сраццы і чытаць «Касмапалітан»?

— Мне падабаецца развіваць розум.

— Табе не зашкодзіць. Тут ёсць над чым папрацаваць.

— Я ж кажу, ёсць штосьці акрамя баёў.

— Напрыклад? Назаві.

— Ну, мастацтва, музыка, маляванне, усё такое.

— Ты хоць крыху ў іх разбіраешся?

— Не, але яны мне падабаюцца.

— Халера ясная, я лепш буду найлепшым у тым, што раблю сам.

— Добры, лепшы, найлепшы… Божухна, ты што, не можаш цаніць людзей такімі, якімі яны ёсць?

— Такімі, як ёсць? Ды хто такія большасць з іх? Цельпукі, крывапіўцы, франты, стукачы, сутэнёры, падлізы…

— Ты заўжды на ўсіх глядзіш з пагардай. Кожнаму з тваіх сяброў чагосьці бракуе. А ты афігець які круты!

— Менавіта так, дзетка.

Джэк пайшоў на кухню і прынёс чарговую бутэльку.

— Ты і тваё праклятае піва!

— Маё права. Яно прадаецца. Я купляю.

— Чарлі сказаў…

— Ды пайшоў той Чарлі!

— Ты афігець які круты!

— Менавіта так. Прынамсі, Пэці гэта ведала. Яна гэта прызнавала. Яна гэтым ганарылася. Яна ведала, што гэта чагосьці вартае. А ты толькі парыш мне мазгі.

— Тады чаму б табе не вярнуцца да Пэці? Што ты робіш са мной?

— Гэта акурат тое, пра што я думаю.

— Што ж, мы не жанатыя. Я магу сысці ў любы момант.

— Толькі гэта і цешыць. Вось халера, я прыходжу дахаты стомлены ў сраку пасля дзесяці жорсткіх раўндаў, а ты нават не радая маёй перамозе. Толькі і ведаеш, што скардзіцца.

— Паслухай, Джэк, ёсць штосьці апроч баёў. Калі я сустрэла цябе, я захаплялася табой за тое, кім ты быў.

— Я быў байцом. Няма нічога, апроч баёў. Вось хто я — баец. Яны — маё жыццё і добра ў мяне атрымліваецца. Найлепш. Я заўважыў, ты западаеш на гэтых другарадных… Як Тобі Ёргенсан.

— Тобі дасціпны. У яго ёсць пачуццё гумару, сапраўднае пачуццё гумару. Тобі мне падабаецца.

— Яго рэкорд — дзевяць, пяць і адзін. Я яго вынесу нават у дупель п'яным.

— І Бог сведка, у дупель п'яны ты часцяком. Як, ты думаеш, я сябе адчуваю на вечарынках, калі ты непрытомны валяешся на падлозе альбо кідаешся на кожнага і равеш: «Я КРУТЫ, Я КРУТЫ, Я КРУТЫ!» Ты не думаеш, што гэта прымушае мяне адчуваць сябе дурніцай?

— Можа, ты і ёсць дурніца. Калі табе падабаецца Тобі, чаму ты не з ім?

— О, я проста сказала, што ён мне падабаецца, я падумала, ён дасціпны, гэта не значыць, што я хачу з ім спаць.

— Добра, ты спіш са мной і кажаш, што я зануда. Я не ведаю, якога чорта табе трэба.

Эн не адказала. Джэк устаў, падышоў да канапы, прыўзняў галаву Эн і пацалаваў яе, вярнуўся і зноў сеў.

— Слухай, давай я раскажу табе пра гэты бой з Бэнсанам. Нават ты мной ганарылася б. Ён кідае мяне ў першым раўндзе, прыхаваны правай. Я ўстаю і трымаю яго на адлегласці рэшту раўнду. Ён зноў садзіць мяне ў другім. Я ледзьве ўстаю на 8. Зноў трымаю яго на адлегласці. Наступныя некалькі раўндаў праводжу, вяртаючы свае ногі. Я бяру шосты, сёмы, восьмы, кідаю яго аднойчы ў дзявятым і двойчы ў дзясятым. Я гэта не называю падзеленым. Яны гэта назвалі падзеленым. Гэта 45 штук, сячэш, дзетка? 45 штук. Я круты, ты не можаш з гэтым спрачацца. Ну?

Эн не адказала.

— Давай, скажы мне, што я круты.

— Ладна, ты круты.

— Ну вось, іншая справа, — Джэк падышоў і зноў яе пацалаваў. — Мне так добра. Бокс — гэта мастацтва, сапраўднае. Трэба воля, каб быць вялікім мастаком, і трэба воля, каб быць вялікім байцом.

— Добра, Джэк.

— «Добра, Джэк» — гэта ўсё, што ты можаш сказаць? Пэці была шчаслівая, калі я перамагаў. Мы абодва былі шчаслівыя ўсю ноч. Няўжо табе складана падзяліць са мною радасць? Халера, ты закаханая ў мяне ці ў гэтых няўдакаў, шчаўлікаў? Думаю, ты б узрадавалася больш, калі б я вярнуўся няўдакам.

— Я хачу, каб ты перамагаў, Джэк, толькі ты надаеш зашмат значэння таму, чым займаешся.

— Чорт, гэта тое, чым я жыву, гэта маё жыццё. Я ганаруся, што я найлепшы. Гэта як палёт, як узняцца ў неба і размазаць сонца.

— Што ты збіраешся рабіць, калі не зможаш біцца?

— Халера, у нас будзе столькі грошай, што мы зможам рабіць што захочам.

— Магчыма, толькі ці будзем мы ладзіць?

— Ну, можа, я навучуся чытаць «Касмапалітан», развіваць розум.

— Табе не зашкодзіла б.

— Ідзі нахер.

— Што?

— Ідзі нахер.

— Акурат туды я даўно не хадзіла.

— Некаторыя мужыкі любяць трахаць баб, што параць мазгі, а я — не.

— Пэці не парыла?

— Усе жанчыны параць, але ты чэмп.

— Дык чаму б табе не вярнуцца да Пэці?

— Тут цяпер ты. У мяне хапае месца толькі для адной курвы.

— Курвы?

— Курвы.

Эн устала, дастала з шафы валізку і пачала складаць рэчы. Джэк пайшоў на кухню і ўзяў яшчэ бутэльку піва. Эн плакала ад злосці. Джэк сеў з півам і прыкладаўся як мае быць. Яму патрэбнае было віскі, яму патрэбная была бутэлька віскі. І добрая цыгара.

— Я магу прыйсці забраць астатнія рэчы, калі цябе не будзе.

— Не хвалюйся. Я табе іх адашлю.

Яна спынілася ў дзвярах.

— Ну, мабыць, усё, — сказала яна.

— Мабыць, так, — адказаў Джэк.

Яна зачыніла дзверы і сыйшла. Стандартная працэдура. Джэк дапіў піва і падышоў да тэлефона. Набраў нумар Пэці. Яна адказала.

— Пэці?

— О, Джэк, як маешся?

— Сёння я выйграў вялікі бой. Падзеленым. Усё, што мне застаецца, — прайсці Парвінэлі і чэмпа.

— Ты іх абодвух размажаш, Джэк. Я ведаю, ты зможаш.

— Што ты робіш сёння, Пэці?

— Цяпер гадзіна ночы, Джэк. Ты піў?

— Крыху. Я святкую.

— А Эн?

— Мы разышліся. У мяне можа быць толькі адна жанчына, ты гэта ведаеш, Пэці.

— Джэк…

— Што?

— Я з мужчынам.

— З кім?

— Тобі Ёргенсанам. Ён у спальні…

— Вельмі шкада.

— І мне шкада. Джэк… я кахала цябе… можа, і дагэтуль кахаю.

— Халера, вы, жанчыны, сапраўды раскідваецеся гэтым словам…

— Мне шкада, Джэк.

— Усё нармальна.

Ён паклаў слухаўку. Пасля пайшоў да шафы па паліто. Надзеў, дапіў піва і спусціўся на ліфце да машыны. Паехаў наўпрост па Нармандзі з хуткасцю 65 міляў у гадзіну, спыніўся каля віннай крамы на бульвары Галівуд. Выйшаў з машыны і зайшоў у краму. Узяў пакунак па шэсць бутэлек «Мішалоба» і пачак алказельцэра. Пасля, на касе, папрасіў у прадаўца пляшку «Джэка Дэніэлса». Пакуль прадавец усё падлічваў, падышоў нейкі п'янчуга з двума пакункамі па шэсць бутэлек «Корза».

— Гэй, дружа, — сказаў ён Джэку, — ты не Джэк Бакенуэлд, баксёр?

— Ну, я, — адказаў Джэк.

— Мужык, бачыў твой бой сёння. Джэк, ты — сіла. Ты насамрэч круты!

— Дзякуй, мужык, — сказаў ён п'янчугу, узяў пакет з пакупкамі і пайшоў да машыны. Сеў, адкруціў накрыўку з «Дэніэлса» і зрабіў добры глыток. Затым даў назад, паехаў на захад па Галівудзе, павярнуў на Нармандыю і заўважыў фігурыстую дзяўчыну-падлетка, што, хістаючыся, ішла вуліцай. Ён спыніў машыну, падняў бутэльку з пакета і паказаў ёй.

— Хочаш пакатацца?

Джэк здзівіўся, калі яна села ў машыну.

— Я дапамагу вам гэта выпіць, містэр, але больш ніякіх выгодаў.

— Канечне, халера ясная, — сказаў Джэк.

Ён паехаў па Нармандзі з хуткасцю 35 міляў у гадзіну, трэці ў свеце паўцяж і грамадзянін, які сам сябе паважае. На імгненне яму захацелася патлумачыць ёй, з кім яна едзе, але ён перадумаў, выцягнуў руку і сціснуў ёй калена.

— У вас цыгарэткі не будзе, містэр? — спытала яна.

Ён шчаўчком выбіў адну з пачка, уціснуў прыпальвальнік. Той выскачыў, і Джэк даў ёй прыкурыць.

Пераклаў з ангельскай
Адам Явар

▸ АРХІВЫ

МАКСІМ ТАНК У 1934 ГОДЗЕ

З КНІГІ «У ВІЛЬНІ І БОЛЬШ НІДЗЕ»

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

15 верасня 1934 года віцэ-пракурор Д. Пятроўскі далучыў да справы №XIII.DS.279/34 (справа Максіма Танка, а дакладней — Яўгена Скурко) грыпсы «Мы пажару сусветнага полымя…», «Слязамі заліты свет бязмежны…», «Як бог гуляў на вечарыне», «З газеты. Дварчанін…», спіс турэмнай ежы.

Максім Танк. 1932 г. Вільня

Тады ж, 15 верасня, Д. Пятроўскі пастанавіў далучыць да гэтай справы і тэкст «Дзень 1-га мая», бо ён, на думку абвінаваўцы, меў доказнае значэнне.

І зноў жа 15 верасня Д. Пятроўскі загадаў спыніць следства ў адносінах Браніслава Лагуна, Яна Гарэлічонка, Іцка Фейгельмана і Давыда Фейгенберга з прычыны адсутнасці іхняй віны (доказана ж — улёткі пісалі не яны); віноўнік жа (аўтар грыпсаў!) быў выяўлены — Яўген Скурко…

15 верасня (які ўсё ж такі багаты дзень!) нястомны пракурор працаваў і над іншымі дакументамі, пра якія абавязкова яшчэ згадаю…

Аднак жа і нястомным трэба адпачываць, таму (відаць, на месяц) Д. Пятроўскага падмянілі, на сцэну выйшаў эпізадычны персанаж — падпракурор А. Рашкоўскі.

27 ліпеня 1934 года А. Рашкоўскі даручыў кіраўніку Віленскага следчага аддзела ў залежнасці ад вынікаў вобыску даставіць Яўгена Скурко як падазраванага ў бліжэйшы суд, дапытаць і ўжыць меру стрымання — ці часовы арышт, ці нагляд паліцыі.

У гэты ж дзень А. Рашкоўскі накіраваў паперу і ў ІІІ-ці крымінальны аддзел Віленскага акруговага суда — прасіў даслаць яму копію выраку ў справе паэта ад 6–7 лістапада 1933 года, а таксама ж копію выраку па той жа справе апеляцыйнага суда.

І вось 31 ліпеня на свой надрукаваны на машынцы зварот А. Рашкоўскі атрымаў рукапісны адказ: копію выраку акруговага суда даслаць немагчыма, бо акты той справы з прычыны апеляцыі засуджаных накіраваны былі 12 снежня 1933 года ў Віленскі апеляцыйны суд і да гэтага часу не вернуты (пра копію ж выраку апеляцыйнага суда ў рукапісным адказе нічога не сказана).

Ніякіх іншых дакументаў за подпісам А. Рашкоўскага ў мяне няма, але логіка падказвае: пасля гэтага ён павінен быў звярнуцца ў апеляцыйны суд.

А можа і не звяртаўся, бо да сваіх абавязкаў зноў прыступіў Д. Пятроўскі; ва ўсякім разе 18 верасня 1934 года неабходныя дакументы леглі на яго стол з прыпіскай: «У адказ на Ваша пісьмо ад 15 (!). 09. 1934 г. №XIII.DS.279/34…»

Бачыце, яшчэ адзін прыклад актыўнай дзейнасці Д. Пятроўскага менавіта ў гэты, назаву яго, звышэпісталярны дзень!

Пісьма Д. Пятроўскага, якое тут згадалася, я не знайшоў, але ж менавіта яно прымусіла віцэ-старшыню Віленскага акруговага суда ў сваёй прыпісцы засведчыць, што ён «… дасылае ў дадатку копію выраку акруговага суда і копію выраку апеляцыйнага суда ў справе Яўгена Скурко, засуджанага паводле артыкула 97, параграф 1 крымінальнага кодэкса…».

Аднак з верасня вярнуся ў жнівень.

8 жніўня 1934 года кіраўнік Віленскага следчага аддзела падкамісар Пухальскі, выконваючы даручэнне А. Рашкоўскага ад 27 ліпеня, аддаў загад у павятовы камісарыят дзяржаўнай паліцыі ў Паставах — зрабіць вобыск і ўзяць пад варту Яўгена Скурко.

Заўважу: у даручэнні А. Рашкоўскага гаварылася не толькі пра арышт, але і пра больш мякчэйшую меру — нагляд паліцыі,

Падазраванага Яўгена Скурко затрымаць, даставіць у Паставы да акруговага судовага следчага, а пасля допыту замкнуць у арыштанцкай…

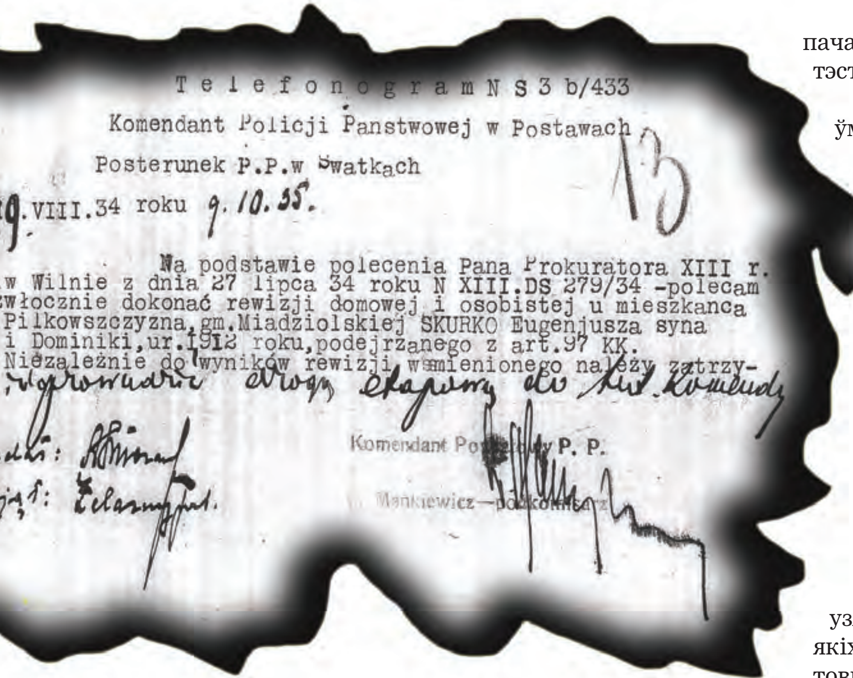
бо форма пакарання залежала, падкрэсліваў падпракурор, ад вынікаў вобыску.

Аднак за гэты час, як бачна, з'явілася больш акрэсленае, мусіць, вуснае распараджэнне (ці не самога Д. Пятроўскага?!) — арыштаваць!

І вось яно за подпісам Пухальскага і прыйшло ў Паставы 9 жніўня.

Праўда, павятовы камендант паліцыі падкамісар Манькевіч адразу не кінуўся выконваць яго; пэўна ж, чакаў яшчэ нейкага адмысловага загаду.

Ён дачакаўся таго, што 13 жніўня ў Паставы, а тады ўжо і ў Мядзел прыбыў сам Д. Пятроўскі і — што цікава — на адваротным баку распараджэння, якое падпісаў Пухальскі, алоўкам накрэсліў дзевяць хуткіх радкоў, сэнс якіх наступны: падазраванага Яўгена Скурко затрымаць, даставіць у Паставы да акруговага судовага следчага, а пасля допыту замкнуць у арыштанцкай…

Telefonogram N S 3 b/433
Komendant Policji Panstwowej w Postawach
Posterunek P.P.w Swatkach
19.VIII.34 roku 9.10.35.

Na podstawie polecenia Pana Prokuratora XIII r. S.O.w Wilnie z dnia 27 lipca 34 roku N XIII.DS 279/34 -polecam niezwłocznie dokonać rewizji domowej i osobistej u mieszkanca wsi Pilkowszczyzna,gm.Miadziolskiej SKURKO Eugenjusza syna Jana i Dominiki,ur.1912 roku,podejrzanego z art.97 KK.
Niezależnie do wyników rewizji wmienionego należy zatrzymać

Komendant Powiatowy P. P.
Mankiewicz — podkomisarz

Магчыма, тады, 13 жніўня, Манькевіч і падрыхтаваў машынапісную тэлефанаграму № S 3 b/433, каб спусціць яе ўніз, але не спусціў.

Мінуў яшчэ тыдзень, пакуль рэпрэсіўнае кола закруцілася як след.

У ваяводстве (а значыць і ў павеце) відавочна не спяшаліся — пэўна ж, да апошняга сачылі за хатай Скуркоў у Пількаўшчыне, спадзяваліся на большую здабычу: «А раптам да паэта з'явіцца які-небудзь падазроны фацэт? Пажадана з БССР! А то і не адзін! Тады і плён будзе большы!»

Ды ніхто, дзякаваць Богу, не з'явіўся, і толькі 19 жніўня Манькевіч даў у Сваткі, у тутэйшы пастарунак, вышэйзгаданую тэлефанаграму:

«На падставе даручэння Пана Пракурора XIII раёна Віленскага акруговага суда ад 27 ліпеня 1934 года (даручэнне А. Рашкоўскага. — Л. Д.-М.) №XIII.DS.279/34 — загадваю неадкладна зрабіць хатні і асабісты вобыск у жыхара вёскі Пількаўшчына, Мядзельскай гміны Яўгена Скурко, сына Яна і Дамінікі, народжанага ў 1912 годзе, падазраванага на артыкул 97 крымінальнага кодэкса. Незалежна ад вынікаў рэвізіі названага неабходна затрымаць…»

У Сватках тэлефанаграму прыняў пастарунковы Ян Жалезны — той самы, пра якога ў «Лістках календара» (запіс 3 верасня 1939 года) сказана: «…Сваткаўскі паліцыянт Жалезны двойчы нечага праязджаў на веласіпедзе міма нас. Нешта вынюхвае…»

Ранейшая дата на бланку (13 жніўня, ці 14-га — ужо немагчыма расчытаць!) атрамантам ад рукі густа выпраўлена на «19», побач зноў жа ад рукі крапліста накрэслены лічбы «10. 35» (час перадачы паведамлення ў Сваткі), а пасля апошняга слова «затрымаць» разгоніста дапісана:

«… і даставіць яго (Яўгена Скурко. — *Л. Д.-М.*) пад канвоем у камісарыят…»

Нярвовасць почырку навідавоку, і яна сведчыць, што пастаўскаму падкамісару Манькевічу, які атрымаў нарэшце канчатковы загад, не было часу афармляць яго машынапісна.

Аднак жа сваткаўскія паліцыянты ўзяліся за сваю работу не 19, а 20 жніўня; акрамя тэлефоннага наказу Манькевіча, яны мелі яшчэ і пастанову акруговага судовага следчага Сэвінскага, сядзіба якога знаходзілася ў Глыбокім.

Цікава: Сэвінскі ў сваёй пастанове ўдакладняў — так, Яўген Скурко падлягае і хатняму, і асабістаму вобыску, а вось яго бацька Ян і дзед Хведар (гаспадары сядзібы ў Пількаўшчыне) асабістаму вобыску не падлягаюць, а толькі хатняму!

Якая-ніякая, але праява павагі: польскія службоўцы незаўсёды былі салдафонамі, незаўсёды бралі горлам, валодалі й чалавечай мовай.

Згадаю два выпадкі…

У лютым 1927 года грамадоўцаў чыгункай везлі ў турму «Ўронкі», і начальнік канвоя раптам убачыў, што адзін з арыштантаў (святар Аляксандр Коўш) апрануты ў расу, паверх якой надзеты крыж!

Паліцыянты ж у форме не мелі права пільнаваць духоўных асоб!

Хоць начальнік і не ведаў пра сан арыштаванага, аднак жа папрасіў прабачэння і нават паўшчуваў святара: чаму бацюшка не патрабаваў, каб яго эскартавалі паліцыянты, пераапранутыя ў цывільнае?

Каб за гэты промах на афіцэра не наклалі спагнанне, святар А. Коўш паабяцаў не скардзіцца…

Мінуў год, і пачаўся працэс над «Грамадой».

Падсудных пад аховай пешай і коннай паліцыі перавозілі (па 16 душ у кожнай турэмнай карэце!) з Лукішак у Віленскі акруговы суд.

І тут ужо святар А. Коўш выказаў пратэст:

— Я — духоўная асоба! Я не магу ехаць пад канвоем людзей у мундзірах!

Камандаваў эскортам аспірант М. Антановіч; ён не накінуўся на падсуднага з крыкам, а проста пачаў угаворваць (!) яго не пратэставаць.

Словам, польская паліцыя ўмела быць і шляхетнай…

На чале са старшым пастарунковым Хенрыкам Малюсам сваткаўскія паліцыянты больш за тры гадзіны (з 6 раніцы і да 09 г. 10 хв.) шукалі па ўсёй сядзібе Скуркоў забароненую літаратуру.

Яны ведалі моц слова; зналі, як яно ўплывае на людзей, — пэўна ж, такі вопыт здабылі, развозячы па вёсках успаміны Францішка Аляхновіча пра Салаўкі.

Дык ці выпаралі што?

Здабыча была — напрыклад, узялі сшыткі з нататкамі, змест якіх тут жа вызначылі як выўратовы (падрыўны, шкодніцкі!).

Надзіва хутка вызначылі!

Ці дасканала ведалі беларускую мову?

Ці проста ўсё напісанае па-беларуску лічылі шкодніцкім?

Пытанні, якія не патрабуюць адказу…

Я. Жалезны склаў пратакол:

«… У пакоі Яўгена Скурко сярод кніжак знойдзена 8 (восем) сшыткаў з рознымі нататкамі, змест якіх выўратовы, а таксама ж выяўлены адзін кішэнны блакнот зноў жа з рознымі запісамі. Падазроныя сшыткі ў прысутнасці ўладальніка апячатаны сургучнай пячаткай з літарамі Н. М. (Пэўна, ініцыялы старшага пастарунковага Хенрыка Малюса? — *Л. Д.-М.*)…»

Дакумент завершаны высновай: «… гаспадары сядзібы ніякіх прэтэнзій у пратакол не ўнеслі…» і пяццю подпісамі — Х. Малюса, Я. Жалезнага, Яўгена Скурко і двойчы Яна Скурко (Ян падпісаўся і за свайго непісьменнага бацьку Хведара).

Дарэчы, і Яўген, і Ян свае подпісы паставілі па-польску…

Аднак жа не ўсе крамольныя паперы назваў Я. Жалезны; іх пашыранае апісанне ёсць у пратаколе агляду ад 15 верасня 1934 года, які склала ў Вільні супрацоўніца пракуратуры пратакалістка-машыністка Тэкля Янкоўская.

Д. Пятроўскі даследаваў пералічаныя дакументы, далучыў іх да справы ў якасці рэчавых доказаў, а таксама ў якасці дапаможных матэрыялаў для графолагаў, і тады ж, 15 верасня (памятаем: гэта яго самы творчы дзень!) падпісаў згаданы пратакол (восем пунктаў на двух поўных старонках):

«1. Сшытак, абгорнуты ў газету «Вядомосьці», з надпісам ад рукі «жнівень 1934 г., Яўген Скурко. Апавяданні і вершы». На адной са старонак гэтага сшытка знаходзіцца надпіс: «Максім Танк». На наступных лістах змешчана апавяданне на беларускай мове, змест якога для справы не мае значэння.

2. Дваццаць дзевяць старонак паперы з рознымі нататкамі, змест якіх для справы не мае значэння.

3. Пяць чарнавікоў (агульных сшыткаў?), а таксама адзін блак-

нот з усялякімі рукапіснымі творамі на беларускай мове.

4. Адзін чарнавы сшытак, на першай старонцы якога намаляваны два кавалі, што працуюць ля кавадла, і накрэслены верш з надпісам (прысвячэннем): «Вільня, 13. 12. 1931 г., Я. Гарох». А яшчэ ў сшытку змешчаны разнастайныя запісы, сярод іншых ёсць і такі: «21. 1 (студзеня. — *Л. Д.-М.*). Бацька Лавора даслаў ліст, а я яго аддаў Серафіму. Напісаў "трактар" (назва з маленькай літары. — *Л. Д.-М.*), не ведаю, ці несці яго ў рэдакцыю» і г.д. На наступных старонках занатаваны вершы.

5. Пяць газетных выразак, адна з якіх пад загалоўкам «Арыгінальны ліст з Саветаў…», а другая — «Баронячы карову, трыста сялян напалі на секвестратара».

6. Сшытак у чырвонай вокладцы з рознымі нататкамі.

7. Канверт ад пісьма, дасланага поштай СССР.

8. Паштоўка з Лукішак, дасланая Яўгену Скурко на адрас: Вільня, вуліца Букавая, 14, кв. 1; напісаў паштоўку 1 красавіка 1934 года вязень Серафім Лавор…»

Фота Белсат

Восьмы пункт цікавы ў тым сэнсе, што 1 красавіка 1934 года Яўген Скурко павінен быў знаходзіцца таксама на Лукішках!

Няўжо Серафім Лавор не ведаў пра гэта?

Дзіўна!

Не ведаць жа не мог — турэмная «сувязь» працавала выдатна!

А можа якраз і ведаў, што сябар на волі, таму і адрасаваў сваю паштоўку на вядомую вуліцу.

Ды ўсё ж такі, дзе ў той час знаходзіўся паэт?

Пра адну «невялікую недакладнасць» у жыццяпісе аўтара «Нарачы» гаворыць Мікола Арочка ў кнізе «Максім Танк. Жыццё ў паэзіі»:

«…В. Таўлая і Я. Міско затрымала маладзечанская паліцыя падчас іх спробы перайсці мяжу. У пачатку (!) 1934 г. іх, скатаваных, прывезлі на Лукішкі. Але ні Таўлай, ні Міско нідзе не пішуць, што ў той жа час тут, за кратамі, знаходзіўся і Максім Танк, а, паводле яго ж біяграфіі, ён сядзеў на Лукішках ад мая 1933 г. па май 1934 г. …»

Паэт, вядома ж, чытаў кнігу М. Арочкі, але, здаецца, на гэту «невялікую недакладнасць» у сваёй біяграфіі ўвагі не звярнуў.

А можа, і звярнуў і ў прыватнай гутарцы з аўтарам кнігі абгаварыў нейкім чынам прыкрую «недакладнасць»?

Ці вядома каму пра гэта?

Але цытую М. Арочку далей:

«У дакументальный аповесці («Было яно калісьці…» — *Л. Д.-М.*) Я. Міско піша, што на Лукішкі яго прывезлі ў сярэдзіне лютага (1934 г. — *Л. Д.-М.*), а Таўлая трохі раней. Таўлай адразу ж з другога паверха, дзе сядзеў, пераслаў сябру, земляку-сланімчаніну, «грыпс з кучай навін»: «…нядаўна толькі выпусцілі Максіма Танка. Ці надоўга?..»

М. Арочка робіць выснову:

«…Слова «нядаўна», сказанае ў дачыненні да выхаду Танка з Лукішак, хоць і няпэўнае па часе, але сведчыць яно, што яго ўжо не было за кратамі…»

Аднак жа начальнік Лукішак Ян Чакала сцвярджае: быў; 25 вераснія 1934 года ён пісаў: «…Яўген Скурко знаходзіўся ў даверанай мне турме з траўня 1933 г. і да траўня 1934 г. …»

Гучыць як сапраўднае пацвярджэнне таго, што паэт у пачатку 1934 года ўсё ж такі сядзеў!

Праўда, ёсць больш пэўныя архіўныя сведчанні, і яны ўмацоўваюць далікатную здагадку М. Арочкі.

27 студзеня 1934 года на Яўгена Скурко быў разасланы гончы ліст (цыркуляр пра пошук злачынца).

10 лістапада 1934 года акруговы судовы следчы II-й Віленскай акругі пастанавіў: з улікам таго, што 20 жніўня 1934 года Яўген Скурко арыштаваны і пасаджаны ў Лукішкі, гончы ліст на яго ад 27 студзеня 1934 года — скасаваць!

Дык вось, раз 27 студзеня 1934 года на Яўгена Скурко выпісалі гончы ліст (то-бок, паэта пачалі шукаць!) — значыць, у студзені згаданага года, прынамсі, пасля 27-га дня, яго ўжо за кратамі не было.

Выходзіць, да разгляду справы ў апеляцыйным судзе 1 траўня 1934 года паэта адпусцілі, а пасля спахапіліся.

Праўда, ніякіх дакументаў адносна звальнення з турмы ў вышэйадзначаны час я не знайшоў; ёсць толькі адваротнае сведчанне Яна Чакалы.

Але няўжо пан Чакала, рашучы санацыйны служка (як згадвае Я. Міско), меў такую ж дрэнную памяць, як і дазорац Трухан?!

Ды якой бы ні была памяць начальніка Лукішак, Серафім Лавор не ў пустату пасылаў паштоўку, змест якой, на жаль, у пратаколе не раскрыты...

У блакнотных нататках Браніслава Тарашкевіча (старонка 7, пункт 18) сказана: «Лавор Серафім, былы вучань Віленскай гімназіі, хадзіць на матуральныя курсы, адзін раз ездзіў у Стаўпецкі павет, працуе ў левай фракцыі польскай сацыялістычнай партыі…»

Як бачна, быў таксама кур'ерам!

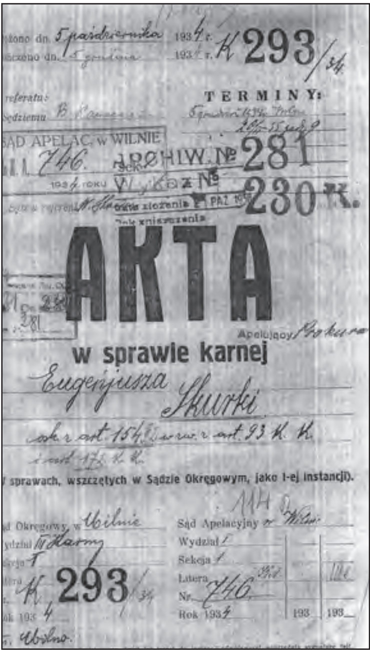
А на 14-й старонцы нататак Б. Тарашкевіча ёсць і такі недвухсэнсоўны сказ: «…Лавор (пераправіць за мяжу)…»

Пэўна, пераправіць не паспелі, і юнак (аднагодак Максіма Танка) апынуўся на Лукішках…

Аднак вярнуся да сваткаўскіх паліцыянтаў: а 10-й гадзіне 20 жніўня 1934 года яны затрымалі Яўгена Скурко.

У кнізе Уладзіміра Калесніка «Зорны спеў» чытаю:

Фота «Б»
Хата, у якой нарадзіўся і ў якой быў арыштаваны Максім Танк

5 października 1934 r. K 293/34
5 grudnia 1934 r.
TERMINY:
Sędziemu B. ...
SĄD APELAC. w WILNIE
746.
ARCHIW. № 281
1934 roku W. K. № 230 K.
AKTA
Apelujący Prokura...
w sprawie karnej
Eugenjusza Skurki
oskr. z art. 154 ... z art. 93 K. K.
i art. 175 K. K.
(w sprawach, wszczętych w Sądzie Okręgowym, jako I-ej instancji).
Sąd Okręgowy w Wilnie
Wydział III Karny
Sekcja 1
K 293/34
Rok 1934
Sąd Apelacyjny w Wilnie
Wydział I
Sekcja 1
Litera
Nr. 746.
Rok 1934

Акт па карнай справе

«…Яфрэйтар Малюс арыштаваў маладога паэта, закаваў у кайданы і пагнаў у Паставы. Там 21 жніўня арыштаванага дапытаў следчы суддзя пан Салавей…»

Згаданы «суддзя» — кіраўнік следчага аддзела пшадоўнік Сяргей Салавей.

Па выніках допыту ён склаў дзве запіскі.

Адрасат першай не пазначаны, але трэба думаць — дакумент складзены для Сэвінскага; С. Салавей адзначаў: паэт не ведае, у які дзень нарадзіўся, ведае толькі месяц і год (верасень 1912 г.); далей пшадоўнік паведамляў: паэт заявіў, што не пісаў грыпс «Дзень 1-га Мая».

У другой запісцы, накіраванай непасрэдна Сэвінскаму, сказана: паэт перадаецца ў яго, Сэвінскага, распараджэнне, як актыўны дзеяч КПЗБ і заўзяты стваральнік грыпсаў; яго нельга пакідаць на волі, бо ўнікне правасуддзя і, магчыма, уцячэ ў СССР.

У апошнім радку С. Салавей прасіў зацвердзіць пратакол вобыску.

У той жа дзень, 21 жніўня, Сэвінскі зацвердзіў згаданы пратакол, дапытаў паэта і склаў пратакол допыту, а таксама ж падпісаў пастанову аб часовым (на два месяцы — да 20 кастрычніка) арышце.

У. Калеснік аднак пісаў: «…арыштаванага выпусцілі. Але ненадоўга. 19 верасня ў Паставы выехаў віленскі следчы, дапытаў паўторна і распарадзіўся арыштаваць паэта і пераслаць па этапу ў Вільню…»

Максім Танк у лісце (студзень 1978 года) аспрэчвае У. Калесніка: «Паўторнага арышту ў верасні 1934 года не магло быць, бо я ўжо са жніўня месяца сядзеў на Лукішках…»

Не, паэта не выпусцілі і ўжо 22 жніўня даставілі ў вязніцу.

У пастанове аб часовым арышце Сэвінскі натаваў: сёлета паэт ужо быў караны паводле артыкула 97, параграф 1, і ў сувязі з сабранымі супраць яго новымі доказамі ёсць небяспека, што ён можа схавацца…

Сэвінскі нагадваў: паэт пакараны апеляцыйным судом на два гады турмы з адтэрміноўкай выканання выраку на пяць гадоў!

На адвароце пастановы следчы зафіксаваў: паводле слоў Яўгена Скурко, ён з 30 красавіка і па 20 жніўня 1934 года ў Вільні і ў Паставах не браў удзел у змове пад назвай «Камуністычная Партыя Заходняй Беларусі» і не ведае, што ў гэту партыю ўваходзяць людзі, мэта якіх пазбавіць польскую дзяржаву незалежнасці і адарваць частку яе тэрыторыі; паказаны ж яму грыпс («Дзень 1-га Мая». — *Л. Д.-М.*) не пісаў, зместу яго не ведае; да кампартыі не належаў і не належыць, як і да іншых арганізацый, якія дзейнічаюць на тэрыторыі Мядзельскай гміны; асуджаны ж толькі за змест артыкулаў і рэпартажаў…

Дзмітры Бугаёў у кнізе «Паэзія Максіма Танка» адзначаў: згаданыя артыкулы і рэпартажы малады пясняр друкаваў у легальным камуністычным друку — напрыклад, у «Часопісе для ўсіх».

Вядома ж, камуністы не абвяшчалі, што яны стаяць за тым ці іншым выданнем. А што да заявы: «…не належаў і не належу да кампартыі…» — то Анатоль Сідарэвіч даў такую ацэнку:

— У міжваеннай Польшчы прыналежнасць да камуністычнай партыі лічылася злачынствам!

Словам, на допыце юнак паводзіў сябе разумна…

З пастаўскага пратакола допыту можна даведацца: маці паэта Дамініка паходзіць з дому Хвалькоў; паэт мае польскае грамадзянства, па нацыянальнасці — беларус, а па сямейным стане — кавалер.

У графе «Вайсковая служба» Сэвінскі накрэсліў — прызыўнік катэгорыі «А» (Алена Глагоўская патлумачыла: гэта вышэйшая ступень здатнасці да армейскай службы!).

Цікавая й такая драбніца — у адпаведнай графе Сэвінскі прачыркам паказаў: мянушкі ў Яўгена Скурко няма!

Калі казаць пра адукацыю — адзначана сем класаў гімназіі; адносна ж прафесіі сказана — рабочы (у іншых пратаколах напісана — вучань), а вера вызначана як праваслаўная.

На судзе ж, які адбыўся ў канцы года 5 снежня, паэт заявіў, што ён — «бэзвызнанёвец» (ніякай веры не належу)!

На схіле жыцця ў 1990 годзе зноў жа вяртаўся да гэтай тэмы:

Калі, праклінаючы лёс
Недарэмна,
Яго мы стараліся
Пераадолець,
Я, згодна рашэнню
Камуны турэмнай,
Суду заяўляў цвёрда:
Бэзвызнанёвец…

Цалкам кнігу можна будзе прачытаць у часопісе «Дзеяслоў».

АСОБА

РАНДЭВУ З ГІСТОРЫЯЙ І СУЧАСНАСЦЮ

УЛАДЗІМІРУ АРЛОВУ — 60

Ала СЯМЁНАВА

...Стос кніг Уладзіміра Арлова. Проза сучасная, проза гістарычная, вершы ў прозе, вершы, эсэ, гістарыяграфічныя і гістарычныя нарысы, сцэнарыі, артыкулы...

У Арлова -- трывалы фактаграфічны грунт, выдатнае веданне гістарычных рэалій. Пісьменнік адчувае стыль, стылістыку эпохі, яе мову , лад, спосаб мыслення

Фота Budzma.org

За гады творчай працы У. Арлоў зазнаў і водар рамантыкі, і выпрабаванне эзатэрычнымі варыяцыямі на розныя тэмы, і кшталт «празаізаванай рэальнасці», і прастору гістарычнага часу. Зазнаў і аўру містычных уплываў, і смак змены шырот і мерыдыянаў, і асаблівы настрой вяртання да звычнага і знаёмага — пасля прыгодаў на Пятай авеню ці ў берберскай вёсцы…

Празаік гістарычнай сучаснай тэматыкі, творца, што працягвае, не эпігонствуючы, працярэбліваючы свой шлях, традыцыі Уладзіміра Караткевіча і Міхася Стральцова. Ад яго ўжо чакалі… новых твораў. Працягу? Нечаканых паваротаў? Вось гэта і было пытаннем для самога пісьменніка. На тую пару — аўтара гістарычных апавяданняў «Пяць мужчын у леснічоўцы», «Пакуль не згасла свечка», «Міласць князя Геранiма», «Каля дзікага поля», «Рандэву на манёўрах» і г.д. Аўтара гістарычных аповесцяў «Сны імператара», «Дзень, калі ўпала страла», «Час чумы»… Аўтара эсэ, шматлікіх апавяданняў на сучасную тэматыку…

Ужо вызначыліся асноўныя дамінанты творчасці У. Арлова: нацыянальная ідэя, Беларусь у самавызначанасці сваёй і ў сувязі з іншымі народамі, гістарычныя шляхі нашай Айчыны і суайчыннікаў, гістарычныя моманты вызначальнага, гераічнага кшталту, нацыянальная свядомасць і самасвядомасць.

Ужо чытачы цвёрда ведалі, што калі піша У. Арлоў, дык ён не толькі цвёрда і ўпэўнена ведае гістарычныя факты, рэаліі рэчаіснасці і побыту, але яшчэ і мае той мастацкі зрок, што дазваляе яму вызначыць духоўныя каштоўнасці, унутраны, псіхалагічны грунт быцця ў гістарычнай прасторы, неадменную маральную тэму, дзе праглядваецца і яшчэ гэты пункт адліку — «вечны сэнс».

У Арлова — трывалы фактаграфічны грунт, выдатнае веданне гістарычных рэалій. Пісьменнік адчувае і стыль, стылістыку эпохі, яе мову, лад, спосаб мыслення.

Ужо сталі ледзь не хрэстаматыйна вядомымі героі твораў У. Арлова. Вольналюбівы пісьменнік Незабытоўскі, той самы, што паведамляе свайму пляменніку: «Адзін разумны чалавек сказаў, што ёсць у Расіі два праваднікі: язык — да Кіева, а пяро — да Шлісельбурга»: «…Не кожны сачыніцель атрымлівае ў якасці ганарару дваццаць гадоў катаргі». Нарадаволец Ігнат Грынявіцкі, што ахвяруе ўласным жыццём, каб, як яму здаецца, пазначыць шляхі да светлай будучыні іншым. Асветнік і паэт Мікола Гусоўскі, што ў далёкім Рыме адстойвае годнасць чалавека з зямлі пушчаў і зуброў, выяўляе высакародства і шляхетнасць, якія зрабілі б гонар любому з самай вядомай і рыцарскай на тую пару краіны Еўропы. Уладзімір, князь зямлі Полацкай, мудры і смелы… і г.д.

Аўтар зазвычай — стрыманы, спакойны, іранічны, часта — саркастычны, сарданічны нават, калюча-ўшчыплівы. Ён уважліва сочыць за кампазіцыяй, архітэктонікай твора, дапасоўвае словы — што кладку цагляную кладзе. Свае перавагі. І свае страты. А інакш не бывае.

Нагадаю — напачатку, у сярэдзіне 1990-х, гэта было ўжо творчым набыткам. І пачалі з’яўляцца гістарычныя постаці не рамантычнага плана (Напалеон Банапарт, Кацярына II), а героі — носьбіты нацыянальнай ідэі: мы ўспрымаем іх праз успрыманне галоўных персанажаў. Да таго ж — гэта людзі пэўнай ідэі, настраёвасці, аднак не гераізаванага кшталту…

Новыя творы У. Арлова ўводзяць нашыя нацыянальныя турботы ў больш шырокі — еўрапейскі, і не толькі, кантэкст. Напалеон, Кацярына II. Лёсавызначальныя і, здавалася б, прыватныя моманты, што, аднак, даюць магчымасць зірнуць на гісторыю больш шырокага арэала — геаграфічнага і светапогляднага — праз светлафільтры нашага нацыянальнага ўспрымання і ўводзяць разуменне абавязку і наканаванасці, асабістай свабоды і гістарычнай прадвызначанасці, драмы бескампраміснасці і кампрамісу.

У. Арлоў па-ранейшаму аддае перавагу маналогу, унутранаму маналогу, монадзеянню і дыялогу. Ён імкнецца запаўняць пэўныя ўчасткі «контурнай мапы» гістарычнай памяці, не толькі спасцігаючы гістарычную рэальнасць, але і ствараючы свой мастацкі свет, дзе ёсць унутраная, сталая тэма, якая дэтэрмінуе, вызначае сюжэт, падпарадкоўвае сабе фактары знешнія, падзейныя.

А тым часам — ужо Беларусь становіцца асобнай дзяржавай, тут, як і на ўсёй постсавецкай прасторы, адменена цэнзура, з’явіліся прыватныя выданні і выдавецтвы, з’яўляецца такая постаць, як спонсар, мецэнат… Адным словам, нечуваныя і не бачаныя раней магчымасці. Пакаленне У. Арлова — у найвыйгрышнай сітуацыі: атрымана адукацыя, хай сабе і з усімі хібамі савецкага часу, але бясплатная, набытыя веды — у бясплатных бібліятэках, набытыя кнігі — у параўнанні з коштам у іншых краінах свету, дармавыя, прачытваецца перыёдыка, надзвычай насычаная зместам у гады перабудовы, ды і з цікавымі прарывамі — да таго. Пакаленне У. Арлова досыць сур’ёзна і адважна абвясціла пра сябе і многае паспела ўжо спраўдзіць.

Час адкрывае неверагодныя магчымасці. Нечаканыя свабоды. Неймаверныя спакусы. Мажлівасць не толькі ісці за сітуацыяй, але і фарміраваць яе. Можна выявіць сваё «Я» ў якіх сабе хочаш іпастасях. Якія заўгодна ролі і антыролі, якія заўгодна вандроўкі — у знешнім свеце і ў глыбінях самасвядомасці. Ідэя маналітнага субстанцыяльнага «Я», дэперсаналізаванага «Я» і канкрэтнага, у гістарычным часе і пэўнай рэчаіснасці — гэтага самага «Я».

Шматлікія карціны і вобразы персаналізаванага «Мы». Шматлікія вобразы і карціны «Я». З’яўляюцца «Там, за дзвярыма» і «Фаўна сноў». Выходзяць у свет кніга «Рэквіем для бензапілы», дзе, дарэчы, ёсць і аднайменнае апавяданне, і «Сібірская аповесць», і «Краявід з ментолавым пахам». Друкуюцца шматлікія эсэ паводле вандровак: Англія, Нямеччына, ЗША, Беларусь…

Не атаясамліваю герояў і аўтара, аднак, якая б ні была дыстанцыя, ёсць пазіцыя, ракурс бачання. І ў гэтым ракурсе — герой. На фоне, у экстэр’ерах і інтэр’ерах, у часе і прасторы. З тым гранічным адкідваннем усіх недамоўленасцей, вуаляў, эўфемізмаў, з нечаканай грубаватасцю і зрываннем усіх заслон.

Гэта агульны павеў. Калі не забаронена, значыць, дазволена. І чаму б не пагарэзаваць? Памятаю, у «Крыніцы» практыкавалі вёрстку допісаў пра чарговую гераіню альбо героя — падвёрсткай, падвальчыкам. І якія толькі тэксты ні даводзілася сустракаць пад сваімі радкамі! Шчыра радавалася новай вёрстцы, хаця ў ёй ёсць свае выдаткі, — але ж затое дыстанцыяванасць тых, хто піша пра пэўную асобу, і напісанага гэтай асобай. Няма «падвярстанага крытыка» — і гэта справядліва, бо чалавек часам піша не толькі пра аўтара, а і пра час, свядомасныя арыенціры, вызначальныя сутнасці… І ўвогуле — дыстанцыя абумоўлівае многае...

...Нейкія плыні свядомасці і падсвядомасці У. Арлова гэтыя рэчы пазначаюць... Што яны дадаюць у агульна-культурным еўрапейскім кантэксце? Цяжка вызначыць. Гісторыя дахрысціянскага і хрысціянскага свету бачыла ўжо ўсё: і суцэльную дазволенасць ва ўсім, і суцэльныя забароны... І тое, і другое мела зусім не радасную афарбоўку... Асабіста ж я, хутчэй за ўсё, проста апусціла б у гаворцы гэтыя творы, калі б не адзін выпадак.

У аўтобусе, што доўга ехаў па еўрапейскіх магістралях, на мяжы тысячагоддзя ішлі размовы пра рознае, у тым ліку беларускую літаратуру. Я згадала — з павагай і радасным імпэтам — прозвішча сённяшняга юбіляра. Адзін з суразмоўцаў — малады чалавек з фундаментальнай еўрапейскаю адукацыяй (толькі што скончыў курс навук у адной з самых паважаных навучальных устаноў Еўропы), з тых, што нарадзіліся, як пісаў некалі нам у рэдакцыю «Нёмана» адзін карэспандэнт, «у далёкім 1975 годзе», нешта прамармытаў. «Рэквіем для бензапілы»? Не ведаю, ці ён выпадкова пачаў знаёмства з пісьменнікам з гэтай кнігі, ці нехта вырашыў так прадставіць яму У. Арлова, аднак... Я з місіянерскім (усё ж!) хваляваннем даводзіла, прыводзіла, цытавала... Хачу спадзявацца, што не дарэмна... Тым больш што ў аўтобусе ехаў чалавек, які меў вялікі ўплыў на гэтага ў пэўным сэнсе неафіта, творы Уладзіміра Арлова ведаў не з чужых слоў...

А я задумалася...

...Нейкія павароты ў творчасці час ад часу непазбежныя. Інакш не бывае. Асабіста я не здзівілася б гісторыка-філасофскаму, накшталт пісьма Томаса Мана, раману У. Арлова. Але займеўшы вядомасць і, мабыць, адчуваючы асабістую адказнасць за нашыя мінулае і будучыню, пісьменнік стварыў шэраг гістарычных эсэ — «Таямніцы Полацкай гісторыі», шмат у чым выкарыстоўваючы знойдзеныя для гэтай кнігі матэрыялы, стварыў кнігу гістарычных апавяданняў «Адкуль наш род?» і — сумесна з навукоўцам Генадзем Сагановічам — кнігу «Дзесяць вякоў беларускай гісторыі».

Тут быў і культурны, высокі прыцэл. Асветніцтва — яно ў нас патрэбнае, як нідзе, у нашай культурнай і грамадзянскай сітуацыі. Тут меўся, мабыць, і больш практычны момант. Ну, дзе ты знойдзеш спонсараў на інтэлектуальны, філасофскі раман, хай сабе нават геніяльны? А вось «Падзеі. Даты. Ілюстрацыі» — зусім іншая рэч. Тым больш калі гэта не нудотная «сухотка» — пералік, а вобразна, белетрызавана падсвечаныя празаікам і гісторыкам У. Арловым гістарычныя сюжэты...

Кнігі, дзякуючы фінансавай падтрымцы, выдадзены шыкоўна і з густам. Попыт на іх вялікі. Сам аўтар не шкадуе ні сіл, ні часу на выступленні, вандроўкі — дзеля асветніцкіх мэт.

Асветніцтва, культурны, паэтычны, літаратурны кшталт — у традыцыі ўсёй сям’і Арловых, з той няпростай, мабыць, жыццёва-сюжэтнай лініяй, якая пазначае звычайна шлюбныя саюзы самадастатковых творчых асоб, у дадзеным выпадку: вядомай паэтэсы і журналісткі Валянціны Аксак і пісьменніка Уладзіміра Арлова.

...А вяртаючыся да гаворкі пра тыя кнігі па гісторыі Беларусі, можна дадаць, што ў іх колькі прыхільнікаў, столькі і ворагаў. Асобнікі выданняў набываюць і тыя, і другія. Мабыць, паводле гамбургскага рахунку, у сур’ёзных даследчыкаў ёсць і пярэчанні, і нязгода.

Я не гісторык, таму нешта мне здаецца, чыста суб’ектыўна, больш доказным, нешта — менш. Але ўсё — чытаецца!

Галоўнае, што беларус Уладзімір Арлоў выйшаў на Рандэву з Гісторыяй і Сучаснасцю ва ўзбраенні таленту, ведаў, інтэлекту. Не спрачаючыся з Часам і не аспрэчваючы яго — занятак марны, — а спрабуючы спасцігнуць розныя бакі Быцця. У фактах і паміж імі, у падзеях і ў тых высновах, што ўзнікаюць неабвержна і мройна мігцяць недзе на даляглядах...

Ён розны, і розны ў яго чытач... Адно бясспрэчна: сённяшняя літаратурная і культурная рэальнасць нашай Бацькаўшчыны не ўяўляецца без постаці Уладзіміра Арлова.

ЛЕКТОРЫЙ

ПРАБЛЕМА ВЕЖЫ, або ХАТА НА ВЕЧНЫ ЧАС

ВОБРАЗ РАДЗІМЫ І НАРОДА Ў БЕЛАРУСКАЙ КАЗАЧНАЙ І ПРЫТЧАВАЙ ПРОЗЕ

Святлана ЦЫБАКОВА

Стварэнне вобраза Радзімы, асэнсаванне мінуўшчыны роднага краю і жыцця суайчыннікаў у цяперашні час, перадача аўтарскіх поглядаў на духоўны стан народа і інтэлігенцыі належаць да ліку тых вечных грамадзянскіх тэмаў у літаратуры, якія амаль заўсёды разбіваюць майстроў слова на антаганістычныя ідэйныя напрамкі, у выніку чаго змест іх твораў набывае вострa палемічны і злабадзёны характар.

Адлюстраванне негатыва сацыяльнай рэчаіснасці, а таксама асаблівасцяў нацыянальнага менталітэту ў жанравых формах казкі і прытчы — з'ява, хутчэй за ўсё, нетыповая для літаратурна-мастацкага мыслення і па вялікім рахунку адметная для позняга ці «посткрызіснага» перыядаў духоўных пошукаў творцы (напрыклад, «Тры прытчы» Л. Талстога, «Ельчык-бельчык» В. Астаф'ева). Зварот да паэтыкі фантастычнага, да алегорыі і сімвалаў дазваляе больш глыбока перадаць канцэптуальны сэнс твора, абстрагавацца ад асноўных дэталёвых прыкметаў той ці іншай рэальнай сітуацыі, увасобіўшы сутнасныя рысы і супярэчнасці жыцця суграмадзян у ёмкіх іншасказальна-абагульненых вобразах. Правядзенне ў формах казкі і прытчы аўтарскіх думак аб маральным становішчы сучаснага грамадства, аб небяспецы ўтылітарнага падыходу да вырашэння складаных праблемаў, якія звязаны з будучыняй нацыі, — адзін з галоўных напрамкаў позняй прозы Васіля Быкава і Віктара Казько.

У «сучаснай спадарожнай казцы» В. Казько — «Нахаў...» — пісьменніцка-публіцыстычнае адмаўленне валадарства «дзікага палявання ліхалецця» набывае паглыблена метафарычны і сімвалічны сэнс. У казцы паказана нейкая вымарачная, амаль жудасная рэчаіснасць, якая, тым не менш, выклікае ўражанне добра вядомай явы-абыдзеншчыны, «прозы жыцця», толькі нібыта перанесенай у сон чалавека, які заснуў з адчуваннем трывогі і роспачы перад днём наступным.

Цэнтральнае месца ў ідэйна-мастацкім свеце твора займае вобраз жанчыны, адна палова твару якой знявечаная, у рубцах-шнарах, з выцеклым вокам, а другая — «ветлівая і ўсмешлівая», у выніку чаго «неразмежаванасць відавочнай і кідкай прыгажосці і такой жа відавочнай і задзірлівай, недзе нават трыумфальнай, выродлівасці бянтэжыла і палохала».

«Шчаслівая ў горкім сваім няшчасці», як яе парадаксальна характарызуе аўтар, жанчына-пасажырка невялічкага поезда, што праходзіць праз станцыі «малых лапікаў-астраўкоў» «былой дрымучасці палескай глыбінкі», увасабляе, перш за ўсё, самаахвярную мацярынскую любоў і па-сапраўднаму ціхмянамудрае прыманне ісціны аб незаменнай каштоўнасці і ачышчальнай ролі пачуцця Радзімы для чалавека, аб глыбіннай залежнасці беларуса ад ментальнага свету продкаў, аб ягонай сувязі з духоўнай спадчынай Бацькаўшчыны. Радзіма — «маці ... родная... Суровая, як наша жыццё, а ўсё роўна жыццё». Гэтыя словы жанчыны, якую чакае сын-інвалід, адрасаваныя маладому пасажыру «з тварам аднолькава фізіка-генія і Хрыста», «будаўніку хат на вечны час», які амаль афарыстычна сцвярджае, што «Радзіма — магіла!», «Радзіма — смерць!».

Гісторыя, расказаная гераіняй аб Іванчыку-Пятру, у якога застаўся адзін «неабсечаны карэньчык», што і прывёў яго праз шмат летаў на родную зямлю, у палескую вёску Нахаў, выконвае ў кампазіцыі твора функцыю прытчы і змяшчае ў сабе асноўны ідэйны сэнс, выказаны аўтарам. «Рана ты вечныя хаты іншым ладзіць узяўся. Табе сеяць толькі пара, а ты прыкопваеш ужо. Магільшчык ты, вось і судзіш усіх з тых магіл, што іншым капаеш», — заўважае жанчына-маці, не прымаючы маргінальны духоўны нігілізм і адчай «угатавальніка вечнага адпачынку».

У якасці сімвала Радзімы жанчына-маці ўзвышаецца над сваім людзям: прапойцам, магільшчыкам, прастытуткам, «бязрукім і бязногім цельпушкам».

Пасажырка са знявечаным тварам параўноўваецца ў тэксце твора і з вядзьмаркай (аднавокая, сівая, са збітаю на патыліцу хусткаю, лічы, уляцела на ступе ці памяле ў поезд...»), што сведчыць аб яе здольнасці наслаць праклён ці наогул «загнаць у магілу». Сцервай называе яе «Хрыстос-магільшчык», убачыўшы ў старой жанчыне рысы былой духоўнай слабасці, безабароннасці перад зямнымі спакусамі і асалодамі. Вобраз жанчыны-маці, такім чынам, сімвалічна персаніфікуе не толькі тое, што суадносіцца з жыццём, але і тое, што змяшчае ў сабе сэнсы, звязаныя з катэгорыяй смерці. Менавіта ўніверсальная апазіцыя «жыццё-смерць» на сэнсава-абстрагаваным узроўні мастацкай структуры твора выконвае галоўную ідэйна-арганізацыйную функцыю. Мёртвай з'яўляецца знявечаная палова твару гераіні. З «вечнай хатай» параўноўваецца магіла, адпаведна з уяўленнямі, укаранёнымі ў чалавечай свядомасці з язычніцкай даўніны, улонне Мацеры-Сырой Зямлі.

Праз апазіцыю «жыццё-смерць» рэалізуецца ў «сучаснай спадарожнай казцы» спаконвечны канфлікт паміж бацькамі і дзецьмі. Для апошніх, якія пасля крушэння ўзнёслых ідэалаў і памкненняў, аказаліся выкінутымі на абочыну жыцця, усё больш разлютоўваючыся ў непрыманні жорсткай рэчаіснасці і хлусні, магіла і смерць становяцца галоўнымі сімвалічнымі ўвасабленнямі Радзімы-маці.

Народу і яго кіраўнікам аўтар супрацьпастаўляе аднаго «асабліва палымянага прамоўцу», які даводзіў, што парадку ў краіне не будзе, пакуль людзі не зруйнуюць Вежу. Вежа выступае сімвалам чалавечай саманадзейнасці і бязбожнасці

народам, абагульнены партрэт якога ў казцы вельмі негатыўны: «Твару ніводзін з іх тады не мае. Рыла ўсяленскае, вар'яцкае, звярынае. Жахліва і жудасна таму, хто яшчэ не азвярэў і не здзічэў. Вольна і міжвольна ён адчувае ў такія мінуты, як і ў яго пачынае расці на целе поўсць, растуць рогі і хвост, — страшна робіцца за ўвесь род чалавечы: ці вы гэта, людзі, тысячу гадоў назад хрышчоныя, уведаўшыя Бога? Дзе ж ваш крыж? Хто ваш сёння бог? ... Новы Вавілон. І коціць гэты Вавілон няспынна, лаецца, мацюкаецца і б'ецца, дзень і ноч не ведаючы супынку».

Сярод пасажыраў поезда, апроч магільшчыкаў, вылучаюцца, уяўляючы два асноўныя напрамкі выраджэння нацыі, — «юная прастытутка» і «прапойца». Радзіма-маці супрацьпастаўляецца сваім дзецям-маргіналам, прапашчым

Сувязь з жанравай мадэллю казкі праяўляецца ў значнай ступені на персанажным узроўні мастацкай структуры твора, праз аўтарскае ўключэнне ў яе вобразаў казак і народнай міфалогіі. Сумяшчэнне казачнай і міфалагічнай умоўнасці з рэалістычнымі прынцыпамі адлюстравання рэчаіснасці дапамагае аўтару дасягнуць большай ступені эмацыянальнай выразнасці і сімвалічнай шматпланавасці вобразаў, пранікнуць у архетыпічную глыбіню і вытокі псіхалагічных канстантаў забытых нябеснымі і зямнымі ўладарамі «маленькіх» і маргінальных людзей беларускага Палесся напрыканцы XX стагоддзя.

У прытчавай прозе Васіля Быкава вобразы народа і Радзімы створаны праз аўтарскі зварот да іншасказальнай паэтыкі сімвала, алегорыі і гратэску, а ў такой прыпавесці, як «Вежа», — пры дапамозе рэмінісцэнцый і алюзій біблейскага паходжання. Вядомы сюжэт аб будаўніцтве Вавілонскай вежы пісьменнік праецыруе на сучасную рэчаіснасць. Вежа ў творы, як і ў Вечнай Кнізе, выступае сімвалам чалавечай саманадзейнасці і бязбожнасці. Народу і яго кіраўнікам аўтар супрацьпастаўляе аднаго «асабліва палымянага прамоўцу», які даводзіў, што парадку ў краіне не будзе, пакуль людзі не зруйнуюць Вежу.

У прыпавесці «Абязбожаны люд» В. Быкаў мадэліруе сітуацыю татальнага заняпаду рэлігіі, калі «Бог знік» і людзі ўпалі ў «паняверку». Пісьменнік паказвае заканамерную і непарушную сувязь паміж злом бязбожнасці і духоўнай дэградацыяй народа: «Распуста, гвалт і забойствы дасягнулі небывалых памераў, ад п'яных канфліктаў народ траціў ці не больш, чым ад войнаў». У прыпавесці адлюстравана прасякнутая песімістычным настроем карціна шляху «абязбожанага люда» да стварэння ўласнага Зямнога Бога, які замяніў Бога Нябеснага, калісьці ў народнай свядомасці ўсемагутнага, да якога з малітвамі звярталіся вернікі, «асабліва ў нядобры час, у пару войнаў ды ўсялякай бяды і нягоды...». Зямны Бог сімвалізуе ў творы духоўна-псіхалагічную энтрапію, крайні рацыяналізм, адсутнасць імкненняў да ўнутранага развіцця, іх абмежаванасць колам матэрыяльных інтарэсаў і цялесных асалодаў. Пісьменнік стварае, па сутнасці, нейкую «міні-антыўтопію», прадметам мастацкага даследвання ў якой з'яўляецца «квазірэлігія» (У. Маканін). У адпаведнасці з логікай руху аўтарскай думкі, найбольш адмоўны варыянт апошняй — паварот «да звыклага ці не з паганскіх часоў ідалу — яе святасці Бутэльчыны».

У прытчы з містычна-лічбавай назвай «IX» сучаснага празаіка Анатоля Бароўскага, у адрозненне ад «казкі» Віктара Казько і прыпавесцей Васіля Быкава, адлюстраваны аўтарскі погляд на некаторыя небяспечныя і антыдухоўныя з'явы «новай цывілізацыі» (В. Быкаў) праз евангельскае вучэнне аб граху, пакаянні, любові і міласэрнасці. Арыентацыя на хрысціянскія каштоўнасці з'яўляецца складнікам духоўнай канцэпцыі чалавека ў творчасці пісьменніка, звязанай з яго паглыбленай канцэнтрацыяй на вывучэнні Бібліі як Вечнай і Боскай Кнігі. Так, апроч Евангелля, на стварэнне прытчы значны ўплыў аказаў Апакаліпсіс, ці Адрыццё Яна Багаслова, радкі з якога аўтар уключыў са значэннем прарочых папярэджанняў у тэкст прытчы. Аднак дамінуючае месца ў ідэйна-мастацкай канцэпцыі твора належыць такой хрысціянскай катэгорыі, як пакаянне. Галоўны герой — прапаведнік — надзелены рысамі святога юродзівага, які нясе на сабе груз адрынутасці ў свеце грэшных, спакушаных сатанінскім злом людзей. Адвергнуты ўсімі божы чалавек у прытчы «IX», падобна да біблейскага падзвіжніка, з'яўляецца «крыкам адзінотніка ў пустыні», таму што горад, які герой абраў месцам свайго служэння, «быў глухі і невідушчы, чэрствы і няўдзячны, абыякавы і патануў у грахох».

Заклік да пакаяння рэфрэнам праходзіць праз тэкст прытчы і суадносіцца з яго галоўнай сацыяльна-этычнай ідэяй, адчуваннем трывогі за будучыню свету, Радзімы, нацыі, непрыманнем будаўніцтва «атамных пачвараў», інварыянтам якіх у аўтарскай сістэме каштоўнасцей таксама з'яўляецца біблейская Вавілонская вежа. Горад, адлюстраваны пісьменнікам, увасабляе свет пад уладай Сатаны, стан унутранай пустэчы «абязбожанага люда»: і сучасных спажыўцоў «квазірэлігіі» і стваральнікаў шматлікіх ідалаў, адзін з якіх, што, «выдаўжыўшы руку», «паказваў шлях у светлае заўтра», застаўся адметнай складанай постсавецкай прасторы.

Казка «Нахаў...» В. Казько, прыпавесці В. Быкава «Абязбожаны люд», «Вежа» і «Герой», прытча А. Бароўскага «IX» блізкія па тыпу вобразнасці і ў жанравых адносінах. У іншасказальнай форме пісьменнікі выказалі свае погляды на сучаснасць, на маральны стан народа і будучыню Радзімы. Аўтараў твораў аб'ядноўвае пастаноўка актуальнай у час навукова-тэхнічнага прагрэсу «праблемы Вежы», вырашэнне якой патрабуе пераадольвання псіхалогіі ўтылітарызму і спажывецкіх адносінаў паміж людзьмі, а таксама — адмаўлення ад «ідаластварэння».

ЛІТКАЛЕЙДАСКОП

ДЗЕНЬ НАРОДЗІНАЎ ТУВЭ ЯНСЭН

9 жніўня з'явілася на свет пісьменніца і мастачка Тувэ Янсэн — культавая літаратурная постаць дзіцячай літаратуры. Яна нарадзілася ў інтэрнацыянальнай сям'і шведскай мастачкі-ілюстратара Сігне Хамарштэн і вядомага фінскага скульптара Віктара Янсэна.

Сама ж Тувэ лічыла сябе ў першую чаргу мастачкай. Яе славутыя гісторыі пра Мумі-троляў складаліся самі па сабе, і аўтарка не ставілася сур'ёзна да сваіх літаратурных твораў. Цяпер мала хто ведае, што менавіта Тувэ належаць такія працы, як фрэскі ў мэрыі горада Хельсінкі, размалёўка царкоўнага алтара ў г. Тува і насценная размалёўка ў мэрыі г. Хаміна.

Аднак ганарары за неадназова перавыдаваныя і экранізаваныя тэксты для дзяцей дазволілі Тувэ Янсэн выкупіць адасобленую выспу Клоўхарун у Фінскім заліве і жыць там спакойным жыццём — удалечыні ад быццёвых клопатаў і рэпарцёраў.

Пасля смерці Тувэ Янсэн у 2001 годзе ўлады Фінляндыі заявілі, што яна — самы вялікі ўнёсак краіны ў скарбніцу сусветнай культуры, пасля эпасу «Калявала» і творчасці кампазітара Яна Сібеліуса.

КНІГАВЫДАННЕ

УКРАІНСКІЯ КАЗКІ

Саракатомнае выданне «Українські народні казки», якое прэзентавалі на Кіеўскай міжнароднай кніжнай выставе, стала прэтэндэнтам на аб'ект нематэрыяльнай спадчыны ЮНЭСКА.

Серыя кніг пабачыла свет у чарнавецкім выдавецтве «Букрек». Яе складальнік — этнограф і гісторык Мыкола Зінчук. Ён збіраў народную творчасць напрацягу 35 гадоў. Так, апошняя кніга з серыі змяшчае каля 160 казак і слоўнік дыялектызмаў. Як запэўнівае дырэктар выдавецтва «Букрек», у свеце няма аналогіі падобнаму праекту.

УКРАІНА: ПАДАТАК НА КНІГІ З ЗАМЕЖЖА?

Ва Украіне прапанавалі ўвесці мыту на замежную літаратуру. Народныя дэпутаты з фракцыі «Свабода» ўнеслі ў парламент законапраекты пра занясенне зменаў у Мытны і Бюджэтны кодэксы, а таксама ў мытны тарыф Украіны, якім прапануецца абкласці 5%-ным падаткам кнігі, часопісы, брашуры, якія ўвозяцца з-за мяжы.

Цяпер імпартная друкаваная прадукцыя пры ўвозе ва Украіну мытамі не абкладаецца. На думку аўтараў законапраекта, гэта прыводзіць да выцяснення з прылаўкаў айчынных кніг і росту імпарту.

«5% — гэта не тая сума, якая пагоршыць гандлёвыя адносіны Украіны з іншымі краінамі. Гэта еўрапейская практыка абароны айчыннага рынка, якая дасць прэферэнцыі нашаму вытворцу», — растлумачыў у каментары для «КОММЕРСАНТЪ-Украина» адзін з аўтараў законапраекта, віцэ-спікер Руслан Кашулінскі.

Сродкі, атрыманыя ад увазной мыты, дэпутаты прапануюць накіраваць на абнаўленне і развіццё бібліятэчных фондаў.

«Да нас паступае мноства зваротаў ад бібліятэк са скаргамі на фінансаванне па рэшткахвым прынцыпе. Ім няма за што закупляць кнігі, ва Украіне бібліятэкі знаходзяцца на грані знікнення, дзяржава не вылучае сродкі на іх працу», — дадаў Кашулінскі.

Паказальна, што з падобнай прапановай аб увядзенні мытнага падатку ў такім жа памеры выступалі беларускія пісьменнікі на сваім з'ездзе яшчэ 10 гадоў таму…

КНІЖНАЯ ВЕЖА Ў АДЭСЕ

Следам за кіеўскай адкрываецца мабільная электронная бібліятэка ў цэнтры Адэсы. Тут, як і ў сталіцы Украіны, з дапамогай распазнавання QR-кодаў і вай-фай можна будзе «загрузіць» каля пяцісот кніг, у вольным доступе прадстаўленых усім ахвотнікам.

Аднак адэская акцыя будзе мець сваю адметную асаблівасць: удзельнікаў, гэта значыць усіх адэсітаў і гасцей горада, запрашаюць прынесці з сабой папяровыя кнігі, з якіх будзе пабудавана кніжная вежа. Затым папяровыя кнігі арганізатары развязуць па дзіцячых дамах і бібліятэках аддаленых вёсак.

Акцыя стартавала 8 жніўня на Саборным пляцы г. Адэсы пад слоганам «Прынясі папяровую кнігу і атрымай наўзамен 500 электронных».

ПОМНІК ТВАРДОЎСКАМУ

У Маскве ў скверы Страснога бульвара непадалёк ад рэдакцыі часопіса «Новый мир» адкрыты помнік Аляксандру Твардоўскаму.

Скульптура перададзена ў дар Маскве Расійскім фондам міру. Яна створана народным мастаком Расіі Уладзімірам Сураўцавым і заслужаным архітэктарам Расіі Віктарам Пасенкам.

А. Твардоўскі быў галоўным рэдактарам «Нового мира» з 1950 па 1954 гады, а таксама з 1958-га па 1970-ы. Пры ім у часопісе была, у прыватнасці, апублікавана аповесць А. Салжаніцына «Один день Ивана Денисовича» (першы твор будучага Нобелеўскага лаўрэата, які выйшаў у СССР). Акрамя таго, «Новый мир» А. Твардоўскага публікаваў творы Васіля Быкава, Васіля Шукшына, Юрыя Трыфанава, Фазіля Іскандэра, Уладзіміра Вайновіча і дзясяткаў іншых вядомых пісьменнікаў.

ЦЕНЬ ПУШКІНА

У Адэсе па ініцыятыве адэсітаў Рамана Тапілава і Ігара Канавалава на скрыжаванні дзвюх цэнтральных вуліцаў, дзе пэўны час жыў Аляксандр Пушкін, усталююць незвычайны помнік: там заменяць дзвесце квадратных метраў пакрыцця ходніка на цёмную цэглу-клінкер, які створыць аптычны эфект трохмятровага ценю.

Арганізатары праекта «Цень А.С.Пушкіна» ўдакладняюць, што ў XIX стагоддзі тут знаходзіўся «дом Рэно», у якім Пушкін жыў падчас сваёй адэскай высылкі — і менавіта так «адкідаў цень», стоячы на гаўбцы.

ФЕСТЫВАЛЬ ТОМАСА МАНА Ў НІДЗЕ

У Летуве на Куршскай касе ў горадзе Ніда адбыўся чарговы фестываль Томаса Мана. Ён праходзіць там кожны ліпень — з 1996 года.

У Нідзе ён ладзіцца зусім не выпадкова: менавіта тут Томас Ман пабудаваў сабе дом, напісаў раман «Іосіф і яго браты», а таксама, верагодна, запазычыў некаторыя вобразы для «Чароўнай гары». Падчас фестывалю арганізуюцца канцэрты, мастацкія выставы, дыскусіі, літаратурныя вечарыны.

Само мерапрыемства з'яўляецца вельмі маштабнай падзеяй: сярод яго гасцей гэтым разам былі прэзідэнт Літвы Даля Грыбаўскайтэ і прэзідэнт Нямеччыны Йоахім Гаук. Прэзідэнты перш за ўсё зайшлі ў дом Томаса Мана, размешчаны ў маляўнічым месцы над Залівам у атачэнні старых хвой. Нягледзячы на прысутнасць аховы, «простыя смяротныя» маглі «пляча да пляча» хадзіць па музеі з першымі асобамі дзяржаў.

Да параўнання: зусім іншая карціна адзначалася нядаўна на той жа Балтыйскай касе, якую вырашыў наведаць прэзідэнт Расіі. Увесь дзень не працаваў паром, і народ не мог туды патрапіць, не кажучы ўжо пра тое, каб падысці да першай асобы…

ФБР І КАРЛАС ФУЭНТЭС

ФБР апублікавала на сваім сайце 170-старонкавы матэрыял аб тым, як супрацоўнікі ведамства сачылі за Карласам Фуэнтэсам, адным з найзнакамітых пісьменнікаў Мексікі. Спецслужбы ЗША цікавіліся пісьменнікам таму, што ён падтрымліваў рэжым Фідэля Кастра.

Фуэнтэс, які пакінуў свет у 2012 годзе, называецца ў дасье «камуністычным пісьменнікам Мексікі», а таксама «вядомым мексіканскім пісьменнікам з доўгай гісторыяй падазроных сувязяў». Як зазначыла Associated Press, ФБР не перастала пільна сачыць за Фуэнтэсам нават пасля таго, як той пасварыўся з кубінскай уладай. Тое адбылося ў 1971 годзе, калі з ініцыятывы кубінскай улады быў арыштаваны паэт Эберта Падзілья.

З апублікаваных дакументаў ФБР стала вядома, што ЗША некалькі разоў адмаўлялі Фуэнтэсу ў візах, а калі ён нарэшце з'явіўся ў краіне, ФБР шукала інфарматараў, якія б сачылі за пісьменнікам.

Фуентэс апублікаваў першую кнігу апавяданняў «Замаскаваныя дні» (Los dias enmascarados) ў 1954 годзе, а міжнароднае прызнанне атрымаў праз пяць гадоў пасля выхаду «Краю бязхмарнай яснасці» (La region mas transparente). Адзін з найвядомейшых твораў Фуэнтэса, раман «Смерць Арцеміо Круса» (La muerte de Artemio Cruz, 1962), прысвечаны ідэалісту-рэвалюцыянеру. Зазвычай імя Фуэнтэса ставіцца ў адзін шэраг з найвядомейшымі амерыканскімі пісьменнікамі XX стагоддзя — Хорхэ Луісам Борхесам, Марыё Варгаса Льёса, Габрыэлем Гарсія Маркесам і іншымі.

К. Сіманаў (другі справа) у Ташкенце

ДОМ КАНСТАНЦІНА СІМАНАВА

У адным з мікрараёнаў Ташкента знаходзіцца дом, у якім жыў і працаваў Канстанцін Сіманаў. Як стала вядома, неўзабаве памятнага месца можа не стаць: тамтэйшую забудову плануюць знесці.

Нядаўна ў дом наведаліся супрацоўнікі праваахоўных органаў, члены ташкенцкага гарадскога кадастра і прадстаўнікі муніцыпальнай адміністрацыі. Яны распавялі грамадзянам, што для іх кватэр спыняецца працэс прапіскі і магчымасці купліпродажу жылля. Мікрараён пойдзе пад знос — і жыхарам самы час пакаваць рэчы…

ДУШУ — НА ПРАДАЖ

Сяргей Іннер, пісьменнік з Санкт-Пецярбурга, выставіў на продаж уласную душу.

Такую заяву аўтар зрабіў у рамках праекта, «запушчанага» 22 чэрвеня на сайце boomstarter.ru. Да 21 жніўня любы ахвотнік мог стаць народным фундатарам выдання і атрымаць імянны асобнік яго рамана «Паскаральнікі жыцця. Бог, наркотыкі, рок-н-рол», не дапушчанага да публікацыі ніводным з буйных выдавецтваў. Да моманту завяршэння праекта набраная сума павінна дасягнуць 100 000 расійскіх рублёў, а калі гэтага не адбудзецца, усе грошы вернуцца фундатарам.

Сваю душу С. Іннер абавязваўся аддаць любому, хто пагодзіцца прафінансаваць усё выданне цалкам. Сведчаннем дамовы стане асобнік рамана, падпісаны крывёй аўтара. Пецярбуржац сцвярджаў, што менавіта такая традыцыя суправаджала «першыя альбомы заходніх рок-груп».

Раман «Паскаральнікі жыцця. Бог, наркотыкі, рок-н-рол», па словах пісьменніка, распавядае пра недалёкую будучыню неназванай краіны. На фоне антыўтопіі, якая малюе адзін з варыянтаў развіцця сучаснага грамадства, разгортваецца дзеянне, напоўненае пафасталай з попелу рок-музыкай, неверагоднымі хімічнымі рэчывамі і кардынальнымі зменамі ў маральных поглядах чалавецтва. Аўтар падкрэсліваў, што ніякіх прапагандысцкіх функцый кніга не нясе. «Мастацкая літаратура павінна не павучаць, а распавядаць цікавыя гісторыі пра персанажаў з рознымі пунктамі гледжання, даючы чытачу магчымасць абраць сваю», — заявіў ён.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў Newsru.ua, novostiliteratury.ru, РИА Новости і Deutsche Welle

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА. Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91.
Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by